

Βομ 414
ΚΡΗΤΙΚΑ

Βομ 1019/50
ΚΡΗΤΙΚΑ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΤΗΣ ΑΝΩΤΕΡΑΕ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΩΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ

ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝ. ΣΧΟΛΕΙΩΝ
ΚΑΙ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΩΝ

ΥΠΟ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ι. ΛΕΛΕΔΑΚΙ Δ. Φ.

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ

ΕΝ ΧΑΝΙΟΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ Α. ΑΝΔΡΟΥΛΑΚΑΚΗ

1905

Μον 445/150
ΚΡΗΤΙΚΑ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
— ΧΑΝΙΩΝ —
Αρθ. ἀριθ. 65.688
Χρονολ. Είσαγ. 25-9-2005
Ειδιότητος Γωφο Κρητικ
Ἀριθ. 914.959 / ΛΕΛ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΤΗΣ ΑΝΩΤΕΡΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΩΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ

ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝ. ΣΧΟΛΕΙΩΝ
ΚΑΙ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΩΝ

ΥΠΟ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ι. ΛΕΛΕΔΑΚΙ Δ. Φ.

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ

XX-X-LIII

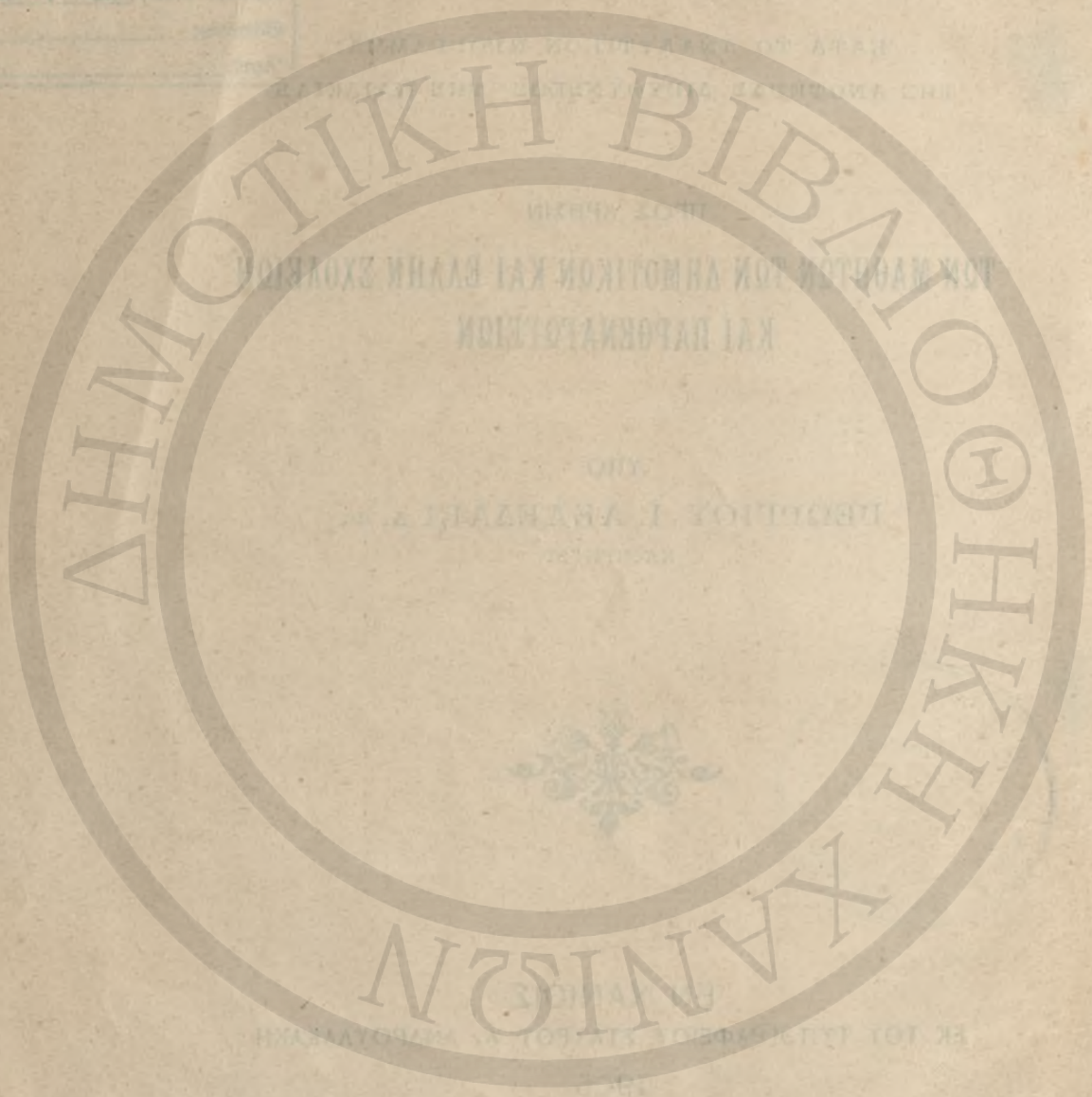
ΕΝ ΧΑΝΙΟΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ Α. ΑΝΔΡΟΥΛΑΚΗ

1905

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΤΗ ΚΡΗΤΗ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΦΥΣΙΚΗ ΑΠΟΨΙΣ

Τοπογραφικαὶ διαστάσεις καὶ τοπογραφικὴ διαίρεσις Πληθυσμὸς.

Ἡ Κρήτη μία τῶν μεγίστων νήσων τῆς Μεσογείου θαλάσσης κεῖται ἐν τῷ μέσῳ τριῶν ἡπείρων, ἀπέχουσα περισσότερο τῆς Ἀφρικῆς, ὀλιγώτερον τῆς Ἀσίας καὶ μικρὸν τῆς Εὐρώπης.

Κεῖται ἐν τῇ 35ῃ μοίρᾳ βορείου πλάτους καὶ ἐκτείνεται ἀπὸ τῆς 23° 30' — μέχρι 26° 20' ἢ κατ' ἄλλους ἀπὸ 21° — 24° ἀνατολικῶς μήκους.

Τὸ σχῆμα αὐτῆς εἶναι ἐπίμηκες. Τὸ μὲν μήκος αὐτῆς εἶνε 245 χ.μ. τὸ δὲ μεγαλύτερον πλάτος μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Δίου ἐν Μαλεβουζίῳ καὶ τῶν Μπατάλλων ἐν Καινουρίῳ 52 χ.μ. καὶ τὸ μικρότερον μεταξὺ Παχῦ—Ἄμμου καὶ τῆς κωμοπόλεως Ἱεραπέτρας 12 χιλιόμετρα.

Τὸ ἐμβαδὸν αὐτῆς εἶνε 8618 τετραγωνικὰ χιλιόμετρα.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς Κρήτης ἀνέρχεται εἰς 310.362 κατ. ἐκ τῶν ὁποίων Χριστιανοὶ 271,585, Μωαμεθανοὶ 31,955, Ἰσραηλῖται 726 καὶ ξένοι 6,096.

Φυσικῶς ἡ Κρήτη διαίρεται εἰς τέσσαρα μεγάλα τμήματα· Χανίων, Ρεθύμνης, Ἡρακλείου καὶ Σητείας μετὰ τῆς Ἱεραπέτρας.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΠΟΨΙΣ

Ἡ Κρήτη, γνωστὴ τὸ πάλαι ὑπὸ διάφορα ὀνόματα, ὠνομάσθη οὕτω πιθανῶς ἀπὸ τοῦ Κρητός, υἱοῦ τοῦ Διὸς καὶ τῆς Νύμφης Ἰδαίας.

Κειμένη εἰς τὸ κέντρον τῆς ἀνατολικῆς λεκάνης τῆς Μεσογείου ἦτο

κατάλληλος δι' ἀποικίας δι' ὃ φαίνεται ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων κατοικουμένη ὑπὸ διαφόρων φύλων, ἐν οἷς μόνον οἱ Ἐτεόκρητες παρουσιάζονται ὡς αὐτόχθονες.

Ταχέως προήχθη εἰς τὸν πολιτισμὸν, παραλαβοῦσα αὐτὸν παρὰ τῶν ἀνατολικῶν ἔθνων καὶ μεταδώσασα διὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ τῆς Σπάρτης εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην. Δυστυχῶς ἡ ἀκμὴ τῆς Κρήτης συμπίπτει μὲ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους· διότι βραδύτερον ἢ ἱστορία αὐτῆς εἶνε συνεχεῖς πόλεμοι κατὰ τῶν ἐπιδραμόντων κατακτητῶν.

Τῷ 67 π.Χ. ἡ Κρήτη, ὑποταγείσα τελευταία τῶν λοιπῶν ἑλληνικῶν χωρῶν ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, ἀπετέλεσε βραδύτερον μέρος τοῦ Ἑλλ. βυζαντιακοῦ Κράτους.

Ἐν ἔτει 823 μ. Χ. οἱ Ἀραβες ἀπεπειράθησαν νὰ ἐγκατασταθῶσιν ἐν αὐτῇ, εὐρόντες γῆν ρέουσιν μέλι καὶ γάλα, ἐξεδιώχθησαν ὅμως ὑπὸ Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ τῷ 961.

Ὁμοίως τῷ 1204 μ. Χ. ἐγκατέστη ἐν Κων(σταντινί) πόλει ἡ λατινικὴ αὐτοκρατορία ἡ Κρήτη περιῆλθεν εἰς τοὺς Ἐνετοὺς ἀπὸ τοὺς ὁποῖους μετὰ μακροχρονίους πολέμους ἀφῆρσαν αὐτὴν οἱ Τούρκοι ἐν ἔτει 1669 μ. Χ.

Ἐπὶ τὸν τουρκικὸν ζυγὸν οἱ Κρηῖτες ὑπέφερον τοικύτας πιέσεις, ὥστε ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς κατακτητικῆς ἡναγκάζοντο πολλοὶ νὰ ἐξισχυρίζωνται, ἀποτελέσαντες κατὰ μέγα μέρος τὸν τουρκικὸν πληθυσμὸν τῆς νήσου. Ἀλλ' ἂν καὶ ἐξανέστησαν οἱ Κρηῖτες κατὰ τῆς ξενικῆς κυριαρχίας κατὰ τὸν ὑπερ' Ἀνεξαρτησίας τῶν Ἑλλήνων ἱερὸν ἀγῶνα τοῦ 1821, διὰ τοῦ Λονδινίου πρωτοκόλλου κατεδικάσθησαν νὰ ὑπαχθῶσιν ὑπὸ τὴν διαίτησιν τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ τῆς Αἰγύπτου, ἐξαιρεθέντες τῶν ὁρίων τοῦ ἰδρυθέντος Ἑλλ. Βασιλείου.

Διὰ τῆς συνθήκης τοῦ 1840 ἡ Κρήτη περιῆλθεν ἐκ νέου εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Σουλτάνου, κατὰ τῆς κλαδοδικτικῆς τοῦ ὁποίου ἐδιδραμείτωσ διευκρύνετο διὰ συχνῶν ἐπανάστασεων. Τέλος τῷ 1878 ὁ Σουλτάνος εὐρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ παραχωρήσῃ διὰ τῆς Συνθήκης τῆς Χαλέπας αὐτονομίαν εἰς τὴν πολυπετῆ νήσον ὑπὸ Χριστιανὸν διοικητὴν, μὲ ἐπίσημον γλώσσαν τὴν Ἑλληνικὴν καὶ Γενικὴν Συνέλευσιν ἐκ Χριστιανῶν καὶ Μουσουλμάνων συνισταμένην.

Ἐπειδὴ ὅμως καὶ τὰ προνόμια ταῦτα παρεβιάζοντο ὑπὸ τῆς Πύλης ἕνεκα τῆς ἀντιδράσεως τῶν Μουσουλμάνων ἐδημιουργήθη ἀνώμαλος κατὰστασις, ἀπολήξασα εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1896—1897

ὅτε ἕνεκα τῆς ἀναρχίας, τῆς σφαγῆς καὶ τῆς πυρπολήσεως τῶν Χανίων ὁ ἑλληνικὸς στόλος κατέπλευσεν εἰς Χανιά, ἑλλην. δὲ στρατὸς ἀπεβιβάσθη εἰς Κολυμπάρι πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν Χριστιανῶν καὶ κατοχὴν τῆς νήσου. Ταῦτο-
χρόνως ὁμοῦ καὶ Εὐρωπαϊκὰ ναυτικὰ ἀγῆ-
ματα κατελάμβανον τὰς πόλεις τῆς Κρή-
της. Ὅτε δὲ τῆ 25 Αὐγούστου τοῦ 1898
οἱ Τούρκοι ἀπεπειράθησαν νέας βιασιότητος
καὶ κατὰ τῶν Ἑγγύων ἐν Ἡρακλείῳ αἱ
Μεγάλαι Δυνάμεις, Ἀγγλῖα, Γαλλία, Ρωσ-
σία καὶ Ἰταλία κατέλυσαν τελείως τὴν
τουρκικὴν διοίκησιν καὶ ἐξεδίωξαν ἐκ τῆς
Κρήτης τὸν τουρκικὸν στρατὸν, ἰδρύσασαι Πολιτείαν αὐτόνομον ὑπὸ
τὴν Διοίκησιν Ἑλληνος Βασιλόπαιδος, τοῦ πρίγκιπος Γεωργίου,
κατελθόντος εἰς Κρήτην τῆ 9 Δεκεμβρίου 1898, ἧτις ἑορτάζεται ὡς
ἡμέρα παλιγγενεσίας.

Α Κ Τ Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α

Ἄκρωτήρια

Ἀρχόμενοι ἀπὸ τοῦ δεικτικατοῦ βορείου σημείου τῆς Κρήτης ἀπαντῶμεν τὸ ἀκρωτήριο Κόρυκον ἢ Κίμαρος, κλυόμενον νῦν Μεσογειανὸν ἢ Γραμβούσα.

Ἀνατολικώτερον τούτου τὸ Ψάκον καὶ ἄλλως Δικτύνναιον ἢ Τίτυρον (Σπάθα ἢ Ροδωπιζινόν).

Τὸ Κύαμον πρὸς Α. τῶν Χανίων νῦν Ἀκρωτήρι ἢ Μελέγας ἐκ τοῦ ὅτι ἐξάγει ἄφθονον μέλι.

Τὸ Δρέπανον (Δράπανος) ἀνατολικώτερον τῆς εἰσόδου τοῦ κόλπου τῶν Ἀπτεῶν μὲ περιστροφικὸν φάρον.

Τὸ Δίον (Ρογδιά) πρὸς Δ. τῆς πόλεως Ἡρακλείου.

Τὸ Ζεφύριον (Ἅγιος Ἰωάννης ἢ ἀκρωτήριο Μιραμπέλλου).

Τὸ Σαμώνιον εἰς τὸ βορειανατολικώτατον τῆς νήσου (Σίδερον).

Τὸ τῆς Ἰτάνου (Μλάκκ) ΝΑ τούτου.

Τὸ Ἐρυθραῖον (Κακὴ Ἀλυκὴ) εἰς τὸ νοτιανατολικώτατον ἄκρον τῆς νήσου.

Ἰουδίαν (Λίθινον Λίτινας) πρὸς Α. τοῦ κόλπου τῶν Ματάλλων.
Τὸ Ψύχιον (Μέλισσα) πρὸς Ν. τῆς ἐπαρχίας Ἀγίου Βασιλείου.
Τὸ Κριοῦ Μέτωπον πρὸς τὰ ΝΔ. τῆς Κρήτης ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ
Σελίνου.

Κόλποι

Εἰς τὰ νότια παράλια ἡ Κρήτη παρουσιάζει ὀλίγας προεξοχὰς καὶ
διὰ τοῦτο καὶ ὀλίγους κόλπους ἔχομεν νὰ ἀριθμήσωμεν. Πρὸς Β.
ὅπως μεταξὺ τῶν πολλῶν ἀκρωτηρίων σχηματίζονται κόλποι, ὧν
ἐπισημότεροι εἶναι οἱ ἑξῆς 1) Ὁ Μυρτίλος (Κόλπος τῆς Κισάμου)
εἰς τὸν μυχὸν τοῦ ὁποίου ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις Κισαρος (Καστέλλι).

2) Ὁ Κόλπος τῶν Κυδώνων (Χανίων).

3) Ὁ Κόλπος τῶν Ἀπτέρων ἢ τοῦ Μίνωος (νῦν Σουδα).

4) Ὁ Ἀμφιμαλλικός κόλπος (Ἀλμυρός).

5) Ὁ τῆς Καμάρας (Ἀγίου Νικολάου ἢ Μιραμπέλιου).

6) Ὁ τῶν Διδύμων (Σητείας).

7) Ὁ τῶν Ματάλλων (Μεσσαράς).

Καὶ ἄλλοι μικρότεροι κόλποι σχηματίζονται ὡς ὁ τοῦ Πα-
λαιοκάστρου (ἢ Γράντες) πρὸς τὰ ΒΑ. τῆς ἐπαρχίας Σητείας, καὶ
ὁ Μακρὺς Γιαλὸς Δ. τοῦ Ἐρυθραίου ἀκρωτηρίου.

Λιμένες καὶ Ὄρμοι

Ἐν τῷ κόλπῳ τῶν Ἀπτέρων σχηματίζεται ὁ μέγας τῆς Σούδας
λιμὴν, ὁ ἀσφαλέστατος τῆς Μεσογείου. Ὁ Πόρος πρὸς τὰ
Ν Α. τῆς νηίδος Μακρακάνθης (Σπίνα-Λόγκας), ὁ δεῦτερος μετὰ
τὴν Σουδαν ἀσφαλὴς καὶ εὐρὺς λιμὴν τῆς Κρήτης.

Τεχνητοὶ λιμένες. Ἐν οἷς ἐλλιμενίζονται ἐν κειρῷ ἡσυχίας
ἀτμόπλοια μικρᾶς χωρητικότητος μόνον εἶναι 1) ὁ τῶν Χανίων 2)
ὁ τῆς Ρεθύμνης καὶ 3) ὁ τοῦ Ἡρακλείου, κατασκευασθέντες
ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν.

Ὄρμοι. Ἐνεκὰ τοῦ ἐπιμήκου σχήματος τῆς Κρήτης καὶ τῶν
πολλῶν ἀκρωτηρίων σχηματίζονται πολλοὶ ὄρμοι, οἵτινες διότι παρῆ-
χον καὶ πρὸς κειρὸν μόνον ἀσφάλειαν εἰς προτεγγίσεις ἱστιοφόρων
ἐχρησίμευσαν ὡς ἐμπορικοὶ συνοικισμοί. Τοιοῦτοι εἶναι ὁ ὄρμος τῆς
Γραμβούσης, ἀσφαλέστατος εἰς ἱστιοφόρα μεταξὺ τοῦ ὁμωνύμου

ἀκρωτηρίου καὶ τῆς ἄκρας Τηγαίου, ὁ τοῦ Κολυμπαρίου ἐν Κισάμῳ, Γεωργιουπόλεως ἐν Ἀποκορώνῳ, Πανόρμου (Καστελλίου) ἐν Μυλοποτάμῳ, Σπίνα Λόγκας καὶ Ἀγίου Νικολάου ἐν Μιραμπέλλῳ, Σητείας ΒΑ. ἐν τῷ κόλπῳ τῶν Διδύμων, Ἐρημιουπόλεως καὶ Ζάρκου πρὸς τὰ ΒΑ. τῆς νήσου, ὁ τῆς Ἱεραπέτρας πρὸς Ν. τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας, τοῦ Τσουτσούρου, τῶν Καλῶν Λιμένων, τῶν Ματάλλων πρὸς Ν τῶν ἐπαρχιῶν Μονοφακτίου καὶ Κκιουρίου, τοῦ Ἀγίου Γαλήνη πρὸς ΝΔ. τῆς ἐπαρχίας Ἀγίου Βασιλείου, ὁ τῶν Σφακίων καὶ τοῦ Λουτροῦ πρὸς Ν. τῆς Ἐπαρχίας Σφακίων, τῆς Παλαιοχώρας ἐν Σελύνῳ καὶ τοῦ Σταυροῦ πρὸς Δ. ἐν Κισάμῳ.

Νησίδες

Ἐπὶ τῆς δυτικῆς ἄκρας τῆς νήσου ὑπάρχουσιν αἱ Κορύκιαι νῆσοι (Γραμβούσα καὶ Ἀγριογραμβούσα). Ἐπὶ τῆς πρώτης εἶχε κτισθῆ ἐπὶ Ἐνετοκρατικῆς φρουρίον, ὅπερ κυριευθὲν τῷ 1825 ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν ἐχρησίμευσεν ὡς ὀρμητήριον κατὰ τῶν Τούρκων.

Κοίτη ἢ Ἄκυτος (Θωδωροῦ) εἰς τὸν κόλπον τῶν Κυδώνων μὲ ὄρμον πρὸς Ν. καὶ ἐρείπια ἐπ' αὐτῆς φρουρίου.

Αἱ Βουδοραὶ ἢ Λευκαὶ Νῆσοι (Σουδα καὶ Πιχλιὰ Σουδα) εἰς τὸ στόμιον τοῦ κόλπου τῶν Ἀπτέρων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὑφῄθαι μετὰ τῶν σημαίων τῶν Προστατιδῶν Δυνάμεων ἡ τουρκικὴ σημαία ἀκόμη καὶ τώρα, μὲ ἐρείπια ἐνετικοῦ φρουρίου.

Ἡ Δία ΒΑ. τοῦ Ἡρακλείου, μήκους 3 μιλίων καὶ πλάτους 2, ἔχουσα τέσσαρας ὄρμους ἀτρακτεῖς διὰ τοὺς ναυτιλλομένους.

Μακρόκανθα (Σπίνα Λόγκα) χωρισθεῖσα ἀπὸ τῆς ξηρᾶς ἐπὶ Ἐνετῶν τῷ 1526, ἔχουσα φρούριον, φυλακὰς καὶ προμαχῶνας, ὠρίσθη δὲ διὰ νόμου τῆς Βουλῆς ἐν ἔτει 1903 ὡς κατοικίᾳ τῶν ἐλεσάντιωντων (λεπρῶν, κομμένων).

Αἱ Διονυσιάδες, ἔχουσαι ὕδωρ γλυκόν.

Ἡ Ἐλάσα ΒΑ. τῆς Σητείας.

Γράντες καὶ Καβάλλοι ἡ μὲν πρὸς Α. ἡ δὲ ΝΑ. τῆς Σητείας.

Ἡ Λευκὴ (Κουφονῆσι) ΝΑ. τῆς Κρήτης.

Ἡ Χρῦσα (Γαϊδουρονῆσι) ἀπέναντι τῆς Ἱεραπέτρας.

Αἱ Ἀπτῶραι (Παξιμάδια) εἰς τὸν κόλπον τῶν Ματάλλων.

Ἡ Γαῦδος καὶ Κλαῦδος κατὰ Πτολεμαῖον, ἡ μεγαλύτερα τῶν

νησίδων, απέχουσα 4 μίλια τῶν Σφακίων, κατοικουμένη ὑπὸ 500 κατ. περίπου καὶ ἔχουσα καρποφόρα δένδρα, κερατέας, ἀμπέλους καὶ ἀρκεύθους (κοιν. κέδρους). Ὑπῆρξεν ἔδρα ἐπισκοποῦ κατ' ἀρχαιοτέρους χρόνους προσήγγισε δὲ εἰς ταύτην κατὰ τὸν πλοῦν τοῦ εἰς Κρήτην ὁ Ἀπόστολος Παῦλος.

Πρὸς Δ. ἡ Ἐλαφόνησος, ἔνθα τῷ 1824 οἱ Τούρκοι κατέσφαξαν 600 γυναικόπαιδα καταφυγόντα ἐν αὐτῇ πρὸς σωτηρίαν.

Αἱ νησίδες αὗται εἶνε ἀκατοίχικοι ἐκτὸς τῆς Γαύδου καὶ Μακρακάνθης, καὶ χρησιμεύουσι μόνον πρὸς βοσκὴν ποιμνίων.

ΦΥΣΙΚΗ ΔΙΑΠΛΑΣΙΣ

ΤΗΣ ΕΠΙΦΑΝΕΙΑΣ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ ΚΡΗΤΗΣ

Ὅρη καὶ ὄροπέδια

Τὰ ἐπισημότερα ὄρη τῆς Κρήτης εἶναι τὰ Λευκὰ ὄρη (Μαδάροι) 2438 μέτρα εἰς τὴν ἐπαρχίαν Σφακίων, διακλαδιζόμενα εἰς τὰς ἐπαρχίας Ἀποκορώνου, Κυδωνίας, καὶ Σελύνου. Σχηματίζουσι πολλὰς φάραγγας καὶ ἔχουσι ἀφθόνους πηγὰς καὶ βοσκὰς πρὸς τροφήν τῶν ποιμνίων. Καλύπτονται ἀπὸ πλείστα δάση κυπαρίσσιων, πευκῶν καὶ ἄλλων. Μεταξὺ τῶν διακλαδώσεων τῶν ἐπαρχιῶν Σφακίων-Σελύνου καὶ Κυδωνίας σχηματίζεται τὸ ὄροπέδιον Ὀμαλὸς ὕψους 2100 μ. κατάλληλον διὰ δημητριακοὺς καρποὺς καὶ γεώμηλα.

Ἴδιον (Ψηλωρείτης) 2,500 μ. εὐρίσκεται εἰς τὸ μέσον τῆς Κρήτης τῆς ὁποίας οἱ κλάδοι ἐκτείνονται μέχρι τῶν ἐπαρχιῶν Μυλοποτάμου Ἀμαρίου, Πυργιωτίσσης καὶ Μονορατίου. Πρὸς Δ. κεῖται τὸ ὄροπέδιον Νίδα ὅπου ἀνεκαλύφθη τὸ Ἴδιον Ἄντρον, ἔνθα κατὰ τὴν μυθολογίαν ἀνετράφη ὁ Ζεὺς. Αἱ κορυφαὶ αὐτῆς εἶναι ἀχύμηραι καὶ ὀλίγα δάση ἔχουσι. Κλάδοι ταύτης καταπίπτοντες εἰς χαμηλότερας βαθμηδὸν σειρὰς εἶναι τὸ Κέδριον (Κέδρον) ἐν Ἀμαρίῳ καὶ τὰ Ταλλαῖα (Κουλούκουνας) πρὸς τὸ ἀκρωτήριο Δίον ἐν Μυλοποτάμῳ.

Δίκτη (Λασηεῖωτικα) 2155 μ. ἐν Λασηείῳ ἔχουσα παραφυάδας εἰς τὴν ἐπαρχίαν Μιραμπέλλου, Πεδιάδος καὶ Βιάννου. Ἐπ' αὐτῆς φύεται ἐν ἀφθονίᾳ τὸ δίκταμον.

Ποταμοὶ

Ἐνεκα τῶν πολλῶν ὀρέων ὑφ' ὧν διασχίζεται ἡ Κρήτη κατὰ μῆκος τὰ ὕδατα τῶν βροχῶν καὶ τῶν χιόνων καταρρέοντα σχηματίζουν πολυκρίθμους ποταμούς, τῶν ὁποίων οἱ πλείστοι εἶναι χεῖμαρροι, ἐπικίνδυνοι ὁμως ἐν καιρῷ συνεχῶν βροχῶν. Τοιοῦτοι εἶνε οἱ ἑξῆς :

ἌΟ Ταυρωνίτης πηγάζων ἐκ τῶν ὑπὲρ τὰ Πηλαιὰ Ροῦματα ὀρέων καὶ χυνόμενος ἐγγὺς τοῦ Κολυμπαρίου.

ἌΟ Ἰάρδανος (Πλατανιά), μνημονευόμενος ὑπὸ τοῦ ἌΟμηρου, πηγάζων ἐκ τῶν Δάκκων καὶ τῆς Ζούρβας καὶ ἀρδεύων (ποτίζων) χωρὸς καὶ τόπια ἐξ οὗ καὶ Ἰάρδανος ἐκαλεῖτο, χύνεται εἰς τὸν κόλπον τῶν Κυδωνῶν, δεχόμενος καὶ ἄλλους παραποτάμους.

ἌΟ Ὀδρος (Κλζδισός) πηγάζων ἐκ τῶν ὑπὲρ τὸ Θέρισον ὀρέων, καὶ χυνόμενος εἰς τὴν θάλασσαν, ἐγγὺς τῶν Χανίων.

ἌΟ Πυκνός (Κοιλιάρης) πηγάζων ἐκ τοῦ χωρίου Στύλου Ἀποκορώνου καὶ χυνόμενος εἰς τὸν κόλπον τῶν Ἀπτέρων.

ἌΟ Ἀμφιμάλλης ἐκβάλλων εἰς τὸν Ἀμφικυλλικὸν Κόλπον, ἀποτελούμενος ἐκ δύο κλάδων, τοῦ μὲν προερχομένου ἐκ δυσμῶν, τοῦ δὲ ἐξ ἀνατολῶν.

ἌΟ Μουσέλλας (Ἀργυροπολιθινός) πηγάζων ἐκ τῶν παρὰ τὰ Μυριοκέφαλα καὶ τὴν Ἀστῆ-Γωνιὰν ὀρέων καὶ χυνόμενος εἰς τὸν Ἀμφικυλλικὸν κόλπον πλησίον τῶν Δραμίων. Τὰ ὕδατα τούτου παρὰ τὸ χωρίον Ἀργυρούπολιν, ὅθεν αἱ περισσότεραι πηγαί, χρησιμοποιῶνται εἰς κατεργασίαν ἐγχωρίων ὑφασμάτων καὶ πρὸς κίνησιν ὑδρομύλων καὶ μηχανῶν.

ἌΟ Μέσσαπος (Πετρές), συγκείμενος ἐκ δύο βραχιόνων, αἵτινες ἐνοῦνται παρὰ τὸ Κεκὸν ὄρος, καὶ χυνόμενος πρὸς Δ. τῆς Ρεθύμνης.

ἌΟ Ὀάξης (Μυλοπόταμος) πηγάζων ἐκ τῆς Ἰδης καὶ χυνόμενος εἰς τὴν θάλασσαν παρὰ τὴν Σικλιέταν.

ἌΟ Ποθορεὺς (Γαζικινός.)

ἌΟ Θηρῆν (Γιόφυρος) Ἐνθα μυθολογεῖται ὅτι ἐγεννήθη ἡ Ἀθηνᾶ.

ἌΟ Καίρατος (Κατσαμπᾶς).

ἌΟ Ἀμνισός ἢ Τρίτων (Καρτερός) πηγάζωντες ἐκ τῶν ἀνατολικῶν δικκλαδώσεων τῆς Ἰδης καὶ χυνόμενοι εἰς τὸ Κρητικὸν πέλαγος παρὰ τὸ Ἡράκλειον.

Ὁ Χερρονήσιος (Λαγκᾶς) πηγάζων ἐκ τῶν ὄρεων τῆς Δίαιτης καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀποσελέμης ἐκβάλλων παρὰ τὸ χωρίον Γούθεις.

Ὁ τῶν Διδύμων (Παντελιῦ) ἐν Σητεία, ὅστις, ἐνούμενος μετὰ τοῦ παραποτάμου Ζοῦ, ἐκβάλλει εἰς τὸν ὁμώνυμον κόλπον.

Ὁ Καταρράκτης (Ἀναποδιάρης) ποτίζων τὴν πεδιάδα τῆς Μεσσαρᾶς καὶ δεχόμενος τὰ ὕδατα πολλῶν παραποτάμων ἐκβάλλει εἰς τὸ Λιθικὸν πέλαγος.

Ὁ Ληθαῖος (Γερωπόταμος) ὁ μέγιστος τῶν ἐν τῇ νήσῳ, διερχόμενος πλησίον τῆς ἀρχαίας πόλεως Γόρτυνος καὶ δεχόμενος πολλοὺς παραποτάμους ἐκ τῆς Ἰδης καὶ τοῦ ὄρους τῆς Ἀστερουσίας ἐκβάλλει εἰς τὸ Λιθικὸν πέλαγος παρὰ τὸ σημερινὸν Τυμπάκι.

Ὁ Ἠλέκτρας (Λυγιώτης) πηγάζων ἐκ τῶν κατὰ τὴν ἀρχαίαν πόλιν Σύβριτον ἀκρωρειῶν τῆς Ἰδης καὶ τοῦ Κεδρίου ὄρους καὶ ἐκβάλλων εἰς τὴν θάλασσαν παρὰ τὸ ἀκρωτήριον Ψύχιον.

Ὁ Μασσάλας ἢ Μεσσαλίας (Μέγας ποταμὸς) χυνόμενος εἰς τὸ Λιθικὸν πέλαγος παρὰ τὴν μονὴν Πρέβελι, πηγάζων ἀπὸ τὸ Κουρταλιώτικο φαράγγι.

Π ε δ ι ᾶ δ ε ς

Ἐπισμότεραι πεδιάδες ἐν Κρήτῃ εἶναι αἱ ἐξῆς :

1) Ἡ πεδιάς τῆς Μεσσαρᾶς ἀποτελοῦσα μετὰ τῶν περίξ ὄρειων τὰς ἐπαρχίας Μονοφατσίου, Κιουουρίου καὶ Πυργιωτίσσης. Ἡ πεδιάς αὕτη, ἔχουσα 25 μιλίων μῆκος καὶ 3—4 πλάτος, περιβραχούμενη δὲ πρὸς Α. μὲν ὑπὸ τοῦ Καταρρακτοῦ, πρὸς Δ. δὲ καὶ κατὰ μῆκος ὑπὸ τοῦ Ληθαίου (Γερωποτάμου) καὶ πλήθους ἄλλων μικρότερων ἠδύνατο νὰ τροφοδύτησῃ τὴν νήσον ὁλόκληρον ἐὰν ἐκαλλιεργεῖτο προσηκόντως καὶ ἐὰν ἡ βελτίωσις τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας πρὸς τὸ Ἡράκλειον κατορθοῦτο.

2) Ἡ τῆς Ἱεραπέτρας ἔχουσα μῆκος 16 μιλίων, πλάτος δὲ 4.

3) Ἡ τῆς Κυδωνίας ἀρχομένη ἀπὸ τῆς Σούδας καὶ περατουμένη εἰς τὴν κόμην Ἀλικιανοῦ, κατάρρυτος καὶ κατάφυτος ἐξ ἐλιῶν καὶ ἐσπεριδοειδῶν.

Αἱ λοιπαὶ πεδιάδες, μικρότεραι καὶ κατάφυτοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἶναι ἡ τοῦ Καστελλίου Πεδιάδος, ἡ περίξ τοῦ Ἡρακλείου, ἡ τοῦ Μιραμπέλλου, ἡ τῆς Σητείας, ἡ τῆς Ρεθύμνης, ἡ τῆς Κισάμου καὶ ἡ τῆς Κανδάνου.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Ἡ Κρήτη διοικητικῶς διαιρεῖται εἰς 5 Νομούς, τὸν νομὸν Χανίων, Σφακίων, Ρεθύμνης, Πρακλείου καὶ Λασηθίου. Οἱ νομοὶ ὑποδιαιροῦνται εἰς 23 ἑπαρχίας μετὰ τῶν πολεων καὶ αἱ ἑπαρχίαι εἰς 86 δήμους.

ΝΟΜΟΣ ΧΑΝΙΩΝ

Πληθυσμὸς 71,664

ΦΥΣΙΚΗ ΑΠΟΨΙΣ

Κλίμα. Ψυχρὸν καὶ ὑγιεινὸν εἰς τὰ ὄρεινά, εὐκραεὺς δὲ πρὸς τὰ παράλια καὶ εἰς τινὰ μέρη νοσῶδες τὸ θέρος.

Ἑδαφὸς εὐφορώτατον.

Προϊόντα. Δημητριακοὶ καρποί, οἶνος, ἔλαιον, πορτοκάλια, μανταρίνια, λεμόνια, τυρὸς, μέλι, κάσταννα, κηρίον, γεώμηλα καὶ μέταλλα.

Κόλποι. Ὁ Μυρτίλος, ὁ κόλπος τῶν Κυδώνων καὶ ὁ τῶν Ἀπτέρων.

Ἀκρωτήρια. Τὸ Κώρυκον εἰς τὰ ΒΔ. Τὸ Ψάκον ἢ Τίτυρον ἐνθα ὑπῆρχεν ἱερὸν τῆς Βριτομάριδος Ἀρτέμιδος ἐξ οὗ καὶ Δικτήνναιον. Τὸ Κύαμον, τὸ Δρέπανον καὶ τὸ Κριοῦ Μέτωπον.

Λιμένες καὶ Ὄρμιοι Λιμένες εἶνε τῶν Ἀπτέρων καὶ τῶν Χανίων. Ὄρμιε ὁ τῆς Παλαιοχώρας, ὁ τοῦ Σταυροῦ, τοῦ Τηγαίου, τοῦ Καστελλίου Κισάμου, καὶ τοῦ Κολυμπαρίου.

Νησίδες. Ἡ Κοίτη (Θοδωροῦ) καὶ αἱ Λευκαὶ (Σούδα καὶ Παλαιὰ Σούδα) εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Κόλπου τῶν Ἀπτέρων, αἱ Κωρύκιοι ἤτοι Γραμβούσα καὶ Ἀγριο-Γραμβούσα καὶ ἡ Ἐλαφόνησος.

Ὄρη. Ὁ Βερέκυνθος (Μαλῆζα), τὰ Λακκιώτικα, τὰ Ποροσέλια εἰς τὰ σύνορα τῆς Κυδωνίας καὶ Σελίνου καὶ σειρὰ τούτων τῶ

Ἀποπνιγάδι (1500 μ.) ὁ Ἀϊ—Δίκηνος, καὶ Ἀτσιβιδωπὶ πρὸς Δ. τῶν Ἰναχωρίων, ὁ Κουτρούλης, ὁ Προφήτης Ἡλίας καὶ ἡ Ἀγριμοκεφάλαι ἀνωθεν τοῦ χωρίου Κακοπέτρου καὶ Π. Ρουμάτων.

Ποταμοί. Ὁ Ὀδερὸς, ὁ Ἰάρδανος, ὁ Ταυρωνίτης καὶ ὁ Σπυλιανὸς χυνομένοι εἰς τὸν κόλπον τῶν Κυδωνῶν, ὁ Κωλένης, ὁ Τυφλὸς, ὁ Κακοπέρατος καὶ ὁ Πυργιανὸς χυνομένοι εἰς τὸν Μυρτίλον· ὁ Ἀγερηνιώτης καὶ ὁ Κακοδικιανὸς χυνομένοι πρὸς Ν. τῆς ἐπαρχίας Σελύου.

Φάραγγες. Ἡ τοῦ Θερίσου ἐν Κυδωνίᾳ καὶ τῆς Ἀγίας Εἰρήνης ἐν Σελυῶ δια μέσου τῆς ὁποίας ρεεὶ ὁ ὁμώνυμος ποταμὸς.

Συγκοινωνία. Μεγάλῃ ἀμοξιτὸς ὁδὸς συνδέει τὰ Χαλῖα μετὰ τῶν πόλεων Ρεθύμνης καὶ Ἡρακλείου, μετὰ δὲ τῶν περιχώρων συνδέονται διὰ ἀμοξιτῶν ὁδῶν. Διὰ θλάσσης ἔχουσι μεγάλην συγκοινωνίαν μετὰ τῶν παραλίω τῆς Ἑλλάδος, Τουρκίας, Ἀλεξανδρείας καὶ τῶν λοιπῶν πόλεων τῆς Κρήτης.

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

Ὁ Νομὸς οὗτος, περιλαμβῶν τὸ δυτικὸν τῆς Κρήτης, διαίρεται εἰς τρεῖς ἐπαρχίας Κυδωνίας, Κισάμου καὶ Σελύου.

1) Ἐπαρχία Κυδωνίας. Πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ καὶ τῆς Κρητικῆς Πολιτείας εἶναι τὰ ΧΑΝΙΑ (21,001 κκτ. τῶν ὁποίων Χριστιανοὶ μὲν εἶνε 11091, Μουσ. δὲ 9271 καὶ Ἰσρ. 639) πάλαι Κυδωνία, περιβαλλόμενα ὑπὸ τειχῶν ἀνεγερθέντων ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν κατὰ τὸν 16 αἰῶνα, ἀποτελοῦνται δ' ἐκ τῆς ἐντὸς τῶν τειχῶν πόλεως καὶ τῶν ἔξωθεν συνοικιῶν Κοῦμ Καπί, Καινούργια Χώρα καὶ Βαρουσίου καὶ ἐκ τῆς κωμοπόλεως Χαλέπας· εἶνε ἔδρα τοῦ Ἰπάτου Ἀρμοστοῦ Κρήτης, τῶν Γενικῶν Προξένων τῶν Μ. Δυνάμεων καὶ τοῦ Ἐπισκόπου Κυδωνίας καὶ Ἀποκορώνου.

Ἡ Τράπεζα Κρήτης ἔχει ἐνταῦθα τὴν Διεύθυνσίν της καὶ τὸ Κοινοφελὲς Ταμεῖον, ἡ δὲ Τράπεζα Ἀθηνῶν ὑποκτάστημα ὡς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς πόλεσι.

Ἡ πόλις αὕτη ἔχει ὁδοὺς λιθοστρώτους καὶ ἀνωμάλους καὶ στενάς πλατείας, τὴν τῶν Μαυροβουνίων (Σανδριθανίου) καὶ τῆς Σπλάν-

"Αποψη τῆς πόλεως Χανίων

τζιας. Ωραίες οικόδομας με δένδρορυτμικές παρατηρεί τις έξω τῶν τειχῶν.

Ἔχει τὰ ἀνάκτορα τοῦ Ἡγεμόνος, τὸ Νομαρχιακὸν κατάστημα, τὸ τελωνεῖον, ἐκπαιδευτήρια ἀρρένων καὶ θηλέων, Γυμνάσιον καὶ Ἐπισκοπὴν, ἐκτὸς δὲ τῶν τειχῶν τὸν Δημοτικὸν κήπον, Στρατῶνα, τὸ μέγαρον τῶν Δικαστηρίων ἐν τῷ ὁποίῳ λειτουργοῦσι τὰ δημόσια γραφεῖα τῶν Ἀνωτέρων Διευθύνσεων τῆς Κρητ. Πολιτείας, τὸ Ἐφετεῖον, Πρωτοδικεῖον, Κακουργιοδικεῖον κλπ. καὶ τὸ Δημοτικὸν νοσοκομεῖον.

Οἱ κάτοικοι Χριστιανοὶ καὶ Μουσουλμάνοι καὶ Ἰσραηλίται ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν, βιομηχανίαν καὶ ἰδίως ὑποδηματοποιίαν, ἐπιπλοποιίαν, σαπωνοποιίαν, σιδηρουργίαν τυπογραφικὴν καὶ τὸ ἐμπόριον εἰς τὸ ὅποιον μεγάλως καταγίνονται καὶ ἰδίως οἱ Ἰσραηλίται.

Χαλέπα (3088 κατ.) ὑγιεινὴ κωμόπολις με πλατείας ὁδοὺς καὶ καλὰς οἰκοδομάς, ἐν ἧ διαμένουσιν ἡ Α. Β. Υ. ὁ Ἡγεμὼν καὶ οἱ Πρόξενοι τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ἐξοσκείται ἐν αὐτῇ ἡ βυρσοδεψικὴ. Πλησίον ταύτης ἐπὶ ὑψηλῆς θέσεως κεῖται ὁ Προφήτης Ἡλίας, ὅστις κατὰ τὸν βομβαρδισμόν τῆς ἐπ' αὐτοῦ Ἑλλ. σημαίας κατεστράφη ὑπὸ τῶν εὐρωπαϊκῶν στόων τῷ 1896. Πλακοῦρες μικρὸς συνοικισμὸς, ἔνθα συνεδρίαζε ἡ Ἐπαναστατικὴ Συνέλευσις τῷ 1898. Γαλατῆς (720 κατ.). Περιβόλια (891 κατ.) ἄνωθεν τῶν ὁποίων κεῖται ἡ ἱστορικὴ θέσις Μπουτσουνάρια εἰς μικρὰν ἀπόστασιν τῶν Χανίων, Σοῦδα (688 κατ.) ἔδρα δήμου με ὠραίας οἰκίας, κανονικὰς ὁδοὺς, ξενοδοχεῖον, λιμεναρχεῖον καὶ ὑπελωνεῖον. Ἐνταῦθα ὑπῆρχε τουρκικὸς ναύσταθμος, οὗτινος σφύζονται λείψανα ἐξ οἰκοδομημάτων.

Μαλάξα (498 κατ.) Παρὰ ταύτην ἔκειτο πύργος, τὸν ὁποῖον ἐκυρίευσαν οἱ ἐπαναστάται ἐν μέσῳ βομβαρδισμού τῶν εὐρωπαϊκῶν πλοίων τῷ 1897.

Ἀλυκιανοῦ (525 κατ.) ἔδρα τοῦ εἰρηνοδικεῖου καὶ τοῦ ὀλιανύμου δήμου. Ἐνταῦθα εἶχε τὸ ἀρχηγεῖόν του ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς τῆς Κατοχῆς τῷ 1897. Λιβάδια εἰς τὴν θέσιν ταύτην τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1897 ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς τῆς Κατοχῆς συνεκρότησε μάχην καθ' ἣν ἠττήθησαν οἱ Τούρκοι, ἐφρονεύθησαν δὲ οἱ Ἕλληνας ἀξιωματικοὶ Δανάλης, Τργγέτας καὶ Σαρατσόγλους, ταφέντες εἰς θέσιν

Μονοκούμαρον. Λάκκοι (1068 κατ.) ἔδρα τοῦ ὁμωνύμου δήμου, οἱ κάτοικοι τῶν ὁποίων φημίζονται διὰ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὸ ἀνάστημά των.

Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ κείνται αἱ Μοναὶ τῆς Ἀγίας Τριάδος (Τζαγκαρόλων) ἔνθα ἐλειτούργει τὸ Ἱεροδιδασκαλεῖον, τοῦ Κυβερνήτου (Κυρία τῶν ἀγγέλων), τῶν Καλογράδων ἐν Κορακισαῖς καὶ τῆς Χρυσοπηγῆς, ὀλίγον ἔξω τῶν Χανίων.

2) Ἐπαρχία Κισιάμου Αὕτη κεῖται εἰς τὸ ΒΔ. ἄκρον τῆς Κρήτης καὶ εἶναι μία ἐκ τῶν πολυπληθεστέρων καὶ μεγαλυτέρων τὴν ἑκτασίαν. Πρωτεύουσα αὐτῆς εἶναι τὸ Καστέλλι (670 κατ.), κείμενον ἐπὶ τῶν ἑρείπιων τῆς ἀρχαίας πόλεως Κισιάμου, ἔδρα δήμου, Εἰρηνοδικείου, Ὑποτελωνείου, Ἑλληνικοῦ Σχολείου, καὶ τοῦ Ἐπισκόπου Κισιάμου καὶ Σελύνου, μὲ φρούριον Ἐνετικόν, κυριευθὲν ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν τῷ 1823. Πρὸς νότον τούτου κεῖται τὸ Παλαιόκαστρον, κώμη μικρὰ ἐπὶ λόφου ἐπὶ τῶν ἑρείπιων τῆς ἀρχαίας πόλεως Πολυρρηνίας. Τοπόλι (571 κατ). Δραπανιάς (618 κατ). κατάρτος ἐξ ἐλαιῶν Σπιλιὰ (540 κατ.) παραποτάμιος, καὶ ἔφορος κώμη Κολυμπάρι παράλιος κωμόπολις ἔνθα τῇ 2 Φεβρουαρίου 1897 ἀπεβίβασθη ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς καὶ κατέλαβεν τὴν νῆσον ἐν ὀνόματι τοῦ Βασιλέως τῆς Ἑλλάδος Γεωργίου. Ἐδρα δήμου καὶ Εἰρηνοδικείου. Πρὸς Δ. τούτου κεῖται ἡ Μονὴ Κυρία Γωνιά μίξ τῶν πλουσιωτέρων Μονῶν τῆς Κρήτης. Γριμπιλιανὰ, ὠραία κώμη Ν Δ. τοῦ Κολυμπαρίου.

Ῥοδόπου (607 κατ.) μεγάλη καὶ ὄρεινὴ κώμη πλησίον τῆς ὁποίας ἔκειτο ὁ Ναὸς τῆς Δικτύνης Ἀρτέμιδος. Βουκολισαῖς παραποτάμιος κώμη ἔνθα συγκροτοῦνται ἐβδομαδιαίαι ἀγοραί. Παλαιὰ Ρούματα (761 κατ.) ὑπὸ τὰς ὑπερείας τοῦ ὄρους Ἀποπηγάδι, πατρὶς τοῦ Ρενιέρη. Κακόπετρος ὄρεινὴ κώμη.

Πανέθυμος ἐπὶ ὑψηλῆς τοποθεσίας, ἔδρα δήμου. Κούνει (467 κατ.) κείμενον ἐπὶ λεκανοπεδίου. Εἰς τὴν κώμην ταύτην καὶ εἰς ἑτέρας 19κς, κειμένως περίξ, παράγονται τὰ ὠραιότερα κάστανα. Ἄγιοι Πάντες ἔδρα δήμου. ΒΔ. κεῖται τὸ ἀκρωτήριον Κοῦτρι παρὰ τὸ ὁποῖον ἔκειτο ἡ ἀρχαία Φαλάσσαρνα, ἐπίνειον πρὸς Δ. τῆς Πολυρρηνίας.

3) Ἐπαρχία Σελύνου Ἡ ἐπαρχία αὕτη περιλαμβάνει τὰ ΝΔ.

τῆς Κρήτης, περιβρεχομένη πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Λιθουκοῦ Πελάγους καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Ἴονίου Πελάγους, χωρίζεται δὲ ἀπὸ τῶν ἐπαρχιῶν Κυδωνίας καὶ Κισιάμου διὰ τοῦ ὄρους Ἀπσιπηγάδι. Πρωτεύουσα αὐτῆς εἶναι ἡ Κάντανος, ἀποτελουμένη ἐκ πολλῶν συνοικισμῶν, κειμένη ἐν μέσῳ κοιλάδος καταφύτου ἐξ ἐλαιοδένδρων, τινὰ τῶν ὁποίων λαμβάνουσι μεγάλην ἀνάπτυξιν, παράγοντα δέκα ὀκτωμύστατα ἕκαστον (δεκοχοτούρες), εἶναι ἔδρα Ἑλλ Σχολείου καὶ Εἰρηνοδικείου. ΝΑ. ταύτης ἐπὶ τοῦ ὄρους Ἀπσιπηγάδι κεῖται ἡ ἱστορική θέσις Σταυρὸς ἐπίσημος διὰ τὰς ἐν αὐτῇ συναφθείσας μάχας κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις τῆς Κρήτης. Καμπανοῦ ἔδρα δῆμου (612 κκτ.). Ροδοβάνι μεγάλη κώμη παρὰ τὴν ὁποίαν ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις Ἐλύρος, πατρὶς τοῦ ποιητοῦ Θάλητα. Κουστογέρακον, μικρὰ κώμη πατρὶς τοῦ ἀρχηγοῦ Κ. Κριάρη. Σούγια μικρὸς ἐμπορικὸς συνοικισμὸς ἔνθα ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις Σύβια, ἐπίνειον τῆς Ἐλύρου. Παλαιόχωρα ἐμπορικὴ κωμόπολις μὲ Ὑποτελωνεῖον. Πλησίον αὐτῆς τῷ 1867 συνελήθη τὸ Ἑλληνικὸν ἀτμόπλοιο « Ἀρκάδι » ὑπὸ τῶν Τούρκων, μεταφέρον τροφίμα καὶ ὄπλα εἰς τοὺς ἐπικραστῆτας καὶ ὠδηγήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἀζωιρὸς κατάφυτος κώμη παρὰ τὴν ὁποίαν κεῖται ἡ Μονὴ τῶν Ἀγίων Πατέρων.

Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ σφῶζονται ἐρείπια ἀρχαίων πόλεων τῆς Ὑρτακίνης παρὰ τὴν κώμην Τιμενία, τῆς Λισσοῦ παρὰ τὴν θέσιν Ἅϊ Κυρκὸς (Ἅγιος Κυριάκος), τῆς Καντάνου ἐπὶ τῆς σημερινῆς Καντάνου ἐπὶ κωνοειδοῦς λόφου, τῆς Ποικιλασσοῦ παρὰ τὴν θέσιν Βουκελάσι καὶ τῆς Βιένης ἢ Βιένου παρὰ τὸ ἀκρωτήριον Κροῦ Μέτωπον.

ΝΟΜΟΣ ΣΦΑΚΙΩΝ

Πληθυσμὸς 26,508 κατ.

ΦΥΣΙΚΗ ΑΠΟΨΙΣ

Κλίμα. Πρὸς Ν. ἐπὶ τῶν Λευκῶν Ὀρέων ψυχρότατον τὸν χειμῶνα, τὰς λοιπὰς ἐποχὰς τερπνόν καὶ δροσερόν, ΒΑ. δὲ ἐνεκα τῶν ἐλῶν τῆς λίμνης Κορησίας τὸ θέρος νοσῶδες.

Ἔδαφος. Κατὰ τὸ πλεῖστον ὄρεινόν.

Προϊόντα. Ἐλαιον, Δημητριακοὶ κερποὶ ὀλίγη, οἶνος, κάρυα, καὶ ἀριστα προϊόντα κτηνοτροφίαις ὡς τυρὸς, μυζήθρα, ἀνθότυρος, ζυλεῖα, ὀπωρικά, μέλι καὶ κηρός.

Φάραγγες. Ἡ τῆς Ἀγίας Ρουμέλης-Σαμαριάς, ἥτις εἶναι ἡ μεγαλύτερη τῶν ἐν Κρήτῃ, τῆς Ἰμβρου καὶ τοῦ Κατρὲ ἐν Σφακίαις, ἐν Ἀποκορώνῳ δὲ ἡ τοῦ Στύλου.

Λίμνη εἶνε ἡ Κορησία (Κουρνᾶ) τῆς ὁποίας τὰ ὕδατα συναθροίζονται ἐκ τῶν τελευταίων διακλαδώσεων τῶν Λευκῶν Ὀρέων.

Ὄρη. Τὰ Λευκὰ Ὄρη, τῶν ὁποίων ὑψηλότεραι κορυφαὶ εἶναι τοῦ Θεοδώρου, τὸ Ἅγιον Πνεῦμα πρὸς Β., ἡ Μύρη, ὁ Γκίγκιλος, ὁ Βολακίης καὶ τῆς Γρηῆς ὁ σωρὸς· ἐν Ἀποκορώνῳ χαμηλότεραι διακλαδώσεις τούτων εἶναι ἡ Κράπη, τὸ Κλήμα, ἡ Δραπανοκεφάλαια καὶ οἱ Χῶσες.

Ποταμοί. Ὁ Πικνὸς, ὁ Ξειδιᾶς, ὁ Ἀμφιμάλλης καὶ ὁ Μουσελλάς, χυνόμενοι πρὸς Β. καὶ ὁ τῆς Ἀγίας Ρουμέλης ἐν Σφακίαις πρὸς Ν.

Νησίδες Ἡ Γαῦδος ἡ Κλαῦδος καὶ ἡ Ὀραιοῦσα (Γαυδοπούλλα).

Ὄρμιοι. Τοῦ Φραγκοκαστέλλου, τοῦ Βατάλου, τῆς Χώρας Σφακίων, τοῦ Λουτροῦ, τοῦ Φοίνικος καὶ τῆς Ἀγίας Ρουμέλης.

Κόλποι. Ὁ Ἀμφιμαλλικός.

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

Ὁ Νομὸς Σφακιῶν ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν Ἀποκορώνου καὶ Σφακιῶν, κείται δὲ μετὰ τῶν νομῶν Χανίων καὶ Ρεθύμνης.

1) Ἐπαρχία Ἀποκορώνου. Ἡ ἐπαρχία κατέχει τὰ Β. τοῦ Νομοῦ, ἔχουσα πρὸς Β. μὲν τὸν κόλπον τῶν Ἀπτερίων καὶ τὸν Ἀμφιμαλλικὸν κόλπον, πρὸς Δ. τὴν ἐπαρχίαν Κυδωνίας καὶ πρὸς Α. τὴν ἐπαρχίαν Ρεθύμνης. Πρωτεύουσα αὐτῆς εἶναι ὁ Βάμος (1038 κατ.) ἔχουσα Εἰρηνοδικεῖον, ὑποκαταστήματα τῆς Τραπεζῆς Κρήτης καὶ τοῦ Κοινοφελούς Ταμείου καὶ Ἑλληνικὸν Σχολεῖον. Γαβαλοχώρι (862 κατ.) ἔδρα τοῦ Ἀρμοστοῦ τῆς Κρήτης Ἐμμανουὴλ Τουμπάζη τῷ 1823 καὶ τοῦ Ραϊνεκ τῷ 1828. Κεφαλαῖς (644 κατ.) Πατρίς τοῦ ἀρχηγοῦ Μ. Μυλωνογιαννάκη. Γεωργιούπολις νέος συνοικισμὸς εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Ἀμφιμαλλικοῦ κόλπου, κληθεὶς οὕτω πρὸς τιμὴν τοῦ Ὑπάτου Ἀρμοστοῦ τῆς Κρήτης Πρίγκιπος Γεωργίου τῆς Ἑλλάδος, κείται ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας πόλεως Ἀμφιμαλλίου, ἐπίνειον πρὸς Β. τῆς Αἰτίας καὶ εἶνε ἔδρα δήμου καὶ τελωνικοῦ Σταθμοῦ. Ἔχει δὲ πολλὰς πηγὰς ὑδατῶν. Μπρόσνερος (937 κατ.) τέως ἔδρα τοῦ Νομοῦ. Τὸν ἐγγὺς Πύργον τοῦ περιβόητου Ἀληδᾶκι κατέστρεψαν οἱ Χριστιανοὶ τῷ 1775. Βρυῦσαι ἱστορικὴ θέσις ἐνθα τῷ 1866 ἠτήθη ὁ ἀιγυπτιακὸς στρατὸς ὑπὸ τῶν Κρητῶν καὶ ἠγματοποιήθησαν 3,000 ἀνδρες. Φυρὸς (841 κατ.) Ἐνταῦθα τῷ 1841 ἐκηρύχθη ἡ ἐπανάστασις τοῦ Χιρέτη, τῷ δὲ 1878 ὑπῆρξεν ἔδρα τῆς Ἐπαναστατικῆς Συνελεύσεως. Βαφὸς (758 κατ.) ἐπίσημος διὰ τὰς ἐν αὐτῇ συναρθεῖσας μάχας ἰδίως κατὰ τὸ 1866-9, πατρίς τοῦ ἀρχηγοῦ Κοπτάρου. Ἀρμένιοι (722 κατ.) ἔδρα δήμου. Ἡ κτίσις αὐτῶν ἀνάγκηται εἰς τοὺς Ἀρμενίους, τοὺς κατελθόντας ἐκ Βυζαντίου τὸν 9 αἰῶνα μετὰ τὴν ὑπὸ Νικηφόρου τοῦ Φωκά ἀνάκτησιν τῆς Κρήτης. Ἐνταῦθα ὑπὸ τὴν ἱστορικὴν πλάτανον ὑπεγράφη τῇ 22 Μαΐου 1822 ὑπὸ τῆς κρητικῆς Συνελεύσεως τὸ πολίτευμα τῆς Ἐπιδαυρου, ἠποσταλέντος εἰς Κρήτην τοῦ Ὀμηρίδου Σκυλίτη. Καλύβες 668 κατ.) παράλιος ἐμπορικὴ καιρόπολις ἔχουσα Ὑποτελωνεῖον, καὶ συνδεδεμένη μετὰ τῶν Χανίων δι' ἀρκυτοῦ ὁδοῦ. Καλύμι, θέσις ἀριστερᾶ πρὸς τὸν εἰσπλέοντα τὸν κόλπον τῶν Ἀπτερίων ἐνθα ὑπῆρχε φρούριον, κτισθὲν ὑπὸ Σουλ-

τάνου Ἀζίζ καὶ ὀνομασθὲν Ἰτζεδίν, ὅπερ ἤδη μετερορυθμίσθη εἰς σωφρονιστήριον τῶν βαρυποίνων καταδικῶν.

Εἰς τὴν ἐπαρχίαν ταύτην σφίζονται ἐρείπια ἀρχαίων πόλεων, τῆς Καινοῦς ἢ Καινοῦ εἰς τὴν σημερινὴν κώμην Κάινα, τοῦ Ραμνοῦντος ἐπὶ τῆς σημερινῆς Ραμνῆς, τῶν Ἀπτέρων ἐπὶ τοῦ Παλαιοκάστρου καὶ τῆς Ὑδρομίας εἰς τὰ Δράριζ.

2) Ἐπαρχία Σφακίων. Αὕτη ἀποτελεῖ τὰ Ν. τοῦ Νομοῦ καὶ ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ Ἀποκορώνου μέχρι τῆς θαλάσσης πρὸς Ν. καὶ ἀπὸ τοῦ Σελίνου πρὸς Δ. μέχρι τῆς Ρεθύμνης καὶ Ἀγίου Βασιλείου πρὸς Α. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ Χώρα Σφακίων (566 κατ.) ἔδρα Βιρηνοδικεῖου, Ὑποπελονηεῖου, Λιμεναρχεῖου καὶ Ἑλληνικοῦ Σχολεῖου. Ἀνώπολις (726 κατ.) πατρίς τοῦ Δασκαλογιάννη. Λουτρόν παράλιος κώμη με ἀσφαλῆ λιμενίσκον, Ἀσκήφου (664 κατ.) Καλλικράτης, Κομιτάδες καὶ Φραγκοκάστελλον, ἐνετικὸν φρούριον, ἐν τῷ ὁποίῳ τὴν 18 Μαΐου 1828 ὁ Μουσταφᾶ πασσᾶς συνῆψε φονικωτάτην μάχην πρὸς τοὺς Κρήτας καὶ ἐφρονέθη ὁ Ἱππάρχος Χατζῆ Μιχάλης Νταλιάνης, κληθεὶς ἐκ Μακεδονίας ἵνα διοργανώσῃ ἵππικόν.

Εἰς τὴν ἐπαρχίαν ταύτην ὑπάγεται, πρὸς Ν. αὐτῆς κειμένη, καὶ ἡ νῆσος Γαῦδος, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι καταγίνονται εἰς τὴν γεωργίαν, κτηνοτροφίαν καὶ τὴν ἀλιείαν.

Σφίζονται ἐρείπια ἀρχαίων πόλεων ἐν αὐτῇ τῆς Ἀραθῆνος εἰς τὴν Ἀράδαιναν, τῆς ἀρχαίας Ἀνωπόλεως εἰς τὴν Ἀνώπολιν, τοῦ Φοῖνικος εἰς τὸ Λουτρόν, τῆς Τάρρας εἰς Ἀγίαν Ρούμελιν.

ΝΟΜΟΣ ΡΕΘΥΜΝΗΣ

Πληθυσμὸς 60,200 κατ.

ΦΥΣΙΚΗ ΑΠΟΨΙΣ

Κλίμα. Εὐκρατές.

Ἔδαφος. Πρὸς μὲν τὰ Ν. ὄρεινόν, πρὸς δὲ τὰ Β. πεδινόν καὶ εὐφορώτατον.

Προϊόντα. Δημητριακοὶ κερποί, ἔλαιον, ξυλοκέρατα, βελανίδιζ, κερσίαι, βύσινιζ, εἶδη ἀγγειοπλαστικῆς καὶ προϊόντα κτηνοτροφίας.

Φαράγγες. Μεταξύ τῶν ὄρεων Κουρούπα καὶ Φορθιανῶ 'Αγοριῶ καίται τὸ Κουρταλιώτικο φαράγγι, μεταξύ δὲ τῶν ὄρεων Καλῆς Συκιᾶς καὶ 'Ατσιπαδιανῶ τὸ φαράγγι τοῦ Κοιουφῶ.

Ὅρη. Ὁ Βρύσινας, ὁ Κρουονερίτης, ἡ Κουρούπα, τὰ ὄρη τῆς Καλῆς Συκιᾶς, ὁ Σιδέρωτας, ἡ Σάμιτος, οἱ 'Αραβάνες, ἡ Ἴδη καὶ διχαλωδῶσαι αὐτῆς, τὸ Κέδριον, ἡ Πάνακρα καὶ τὰ Ταλλαῖα (Κουλούκουνας).

Ποταμοί. Ὁ Μουσέλλας, ὁ Μέσσαπος (Πετρῆς) χυνόμενοι εἰς τὸν Ἀμφικλιτικὸν κόλπον Δ. τῆς Ρεθύμνης, ὁ Πλατανῆς, τοῦ Σταυρωμένου καὶ ὁ Ὀάϊης (Μυλοποτάμος) χυνόμενοι εἰς τὴν πρὸς Β. θάλασσαν πρὸς Δ. τοῦ Πανόρμου, ὁ Μεσσαλίας χυνόμενος πρὸς Ν. παρὰ τὴν Μονὴν Πρέβελι καὶ ὁ Ἡλεκτρας (Λυγιώτης) παρὰ τὸν ὄρμον Ἀγίου Γαλήνη.

Ὅρμοι. Ὁ τοῦ Πανόρμου (Καστέλλι) ἐν Μυλοποτάμῳ καὶ τῆς Σουλίας (Ἀγίου Γαλήνη) ἐν Ἀγίῳ Βασιλείῳ.

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

Ὁ Νομὸς Ρεθύμνης, κείμενος πρὸς Δ. τοῦ Νομοῦ Σφακίων, διαιρεῖται εἰς 4 ἐπαρχίας, Ρεθύμνης, Ἀγίου Βασιλείου, Ἀμαρίου καὶ Μυλοποτάμου.

1) Ἐπαρχία Ρεθύμνης. Ἡ ἐπαρχία αὕτη κατέχει τὸ Β. τοῦ νομοῦ, ἔχουσα πρὸς Β. τὸ Κρητικὸν πέλαγος, πρὸς Ν. τὰς ἐπαρχίας Ἀγίου Βασιλείου καὶ Σφακίων, πρὸς Δ. τὸν Ἀποκόρωνα, μέρος τῶν Σφακίων καὶ πρὸς Α. τὴν ἐπαρχίαν Μυλοποτάμου καὶ Ἀμαρίου. Πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ καὶ τῆς Ἐπαρχίας εἶναι ἡ πόλις ΡΕΘΥΜΝΑ (9308 κατ.) τῶν ὁποίων Χριστιανοὶ μὲν εἶναι 3,717, Μωαμεθανοὶ δὲ 5,575, ἀσχολούμενοι εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὰς τέχνας.

Ἡ πόλις εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ τῆς ἀρχαίας πόλεως Ρεθύμνης ἢ Ρεθυμνίας ἐπὶ τοῦ τῆς ἀρχαίας πόλεως Ἀγίου, ἔχει ὁδοὺς εὐθείας καὶ λιθωστρωτοὺς καὶ εὐρείας πλατείας, περιβάλλεται δὲ ὑπὸ τείχους, κατεδωρισθέντος εἰς πολλὰ σημεῖα. Ἀπὸ δὲ τῆς θάλασσης προσφυλάσσεται διὰ φρουρίου ὄρμου (Φαρτέζας).

Ἡ Ρεθύμνα εἶνε ἔδρα τοῦ ἐπισκοποῦ Ρεθύμνης καὶ Μυλοποτάμου, τῶν ὑποτροξένων, τοῦ Τεῖω εἰοῦ, Λιμεναρχεῖου, ὑποκακαστημάτων

τῆς Κρητικῆς Τραπεζῆς καὶ Κοινοφελούς Ταμείου καὶ Ἡμιγυμνασίου. Ἐχει οἰκοδομήματα τὴν Ἐπισκοπὴν, ἀνεγερθεῖσαν δαπάνῃ τοῦ Τσάρου Νικολάου τοῦ Β', τὴν Δημογεροντίαν, τὰ ἐκπαιδευτήρια ἀρρένων καὶ θηλέων, τὸν Καθεδρικὸν ναὸν τῶν Εἰσοδίων, τὸ Διοικητήριον, εὐρυχωρὸν κτῆριον, περιλαμβάνον τὰ γκαρεῖα τοῦ Πρωτοδικείου, Εἰσαγγελίας, Εἰρηνοδικείου, Ὑποθηκοφυλακείου καὶ κατοικίαν τοῦ Ἡγεμόνος ἡμῶν, Μέγαν στρατῶνα, κατεχομενον ὑπὸ τῶν Ρώσων, καὶ ναὸν τῶν Καθολικῶν. Ἐκτός τῆς πόλεως εἶναι τὸ Δημοτικὸν νοσοκομεῖον, οἰκοδομηθὲν καὶ πλουτισθὲν δι' ἐργαλείων, δαπάναις τοῦ Τσάρου Νικολάου τοῦ Β', ἡ Δεξαμενὴ καὶ τὸ Γυμναστήριον.

Ἄτσιπόπουλλον (881 κατ.) ἔδρα δήμου, οἱ κάτοικοι τοῦ ὀποίου ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἀγχειοπλαστικὴν. Ρούστικα (550 κατ.) ἔδρα δήμου καὶ Εἰρηνοδικείου πλησίον τῆς Μονῆς τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ. Ἀργυρούπολις (851 κατ.) ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας Λάμπας. Ἐπισκοπὴ (666 κατ.). Ζουριδι ἔδρα τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου. Ἀρμένιοι ἔδρα δήμου. Ἀμνάτος παρὰ τὴν ὀποίαν κεῖται ἡ εὐκλεῆς μονὴ τοῦ Ἀρκαδίου, κτισθεῖσα τῷ 395 μ. Χ. ἐπὶ Αὐτοκράτορος Ἀρκαδίου, ἔνδοξος διὰ τὴν ὀλοκαύτως τῶν ἐν αὐτῇ καταφυγόντων Ἑλλήνων τῷ 1866. Πηγὴ μικρὰ κώμη παρὰ τὴν ὀποίαν κεῖται ἡ μονὴ Ἀρσάνη. Ὅρος κώμη κειμένη ἐπὶ τῆς ἀρχαίας πόλεως Ἀργίου.

2) Ἐπαρχία Ἁγίου Βασιλείου. Αὕτη κειμένη πρὸς Ν. τῶν ἐπαρχιῶν Ρεθύμνης καὶ Ἀρχαίου ἐκτείνεται μέχρι τῆς Θάλασσης. Μέλαμπες (1180 κατ.) παρὰ τῶν τεσσάρων νέων Μαρτύρων κατὰ τὸ 1824 μαρτυρήσαντων Ἁγίος Γαλήνης (πάλαι Σουλία) ἐμπορικὸς συνοικισμὸς, ἐπὶ τοῦ ὁμοῦ ὀρους ἔρμου, ἔχων ὑποτελωνεῖον. Κούμια (810 κατ.). Ἁγιον Πνεῦμα ἔδρα Ἑλληνικοῦ Σχολείου. Σπῆλι (753 κατ.) ἔδρα δήμου καὶ Εἰρηνοδικείου. Σελλιά (500 κατ.) ὠραία καὶ ἱστορικὴ κώμη, ἐπίσημος διὰ τὴν κατὰ τῶν Τούρκων νίκην τῆς Μεταπολιτευτικῆς Ἐπιτροπῆς τῷ 1896. Ροδάκινον ὀρεινὴ κώμη.

Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ κεῖνται ἡ πλουσιότατος μονὴ Πρέβεζα καὶ τὰ Χάλαρα τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου ἢ Κακόσαλα ἔνθα τὸ 1828 ὁ Μουσταφᾶς Πασσᾶς μετὰ τὴν μάχην τοῦ Φραγκοκαστέλλου ὑπέστη μεγάλας καταστροφὰς ὑπὸ τῶν Κρητῶν.

Ἄνευρίκονται ἐρείπια ἀρχαίων πύλων τοῦ Ψυχίου τιθωνῶς παρά τὸ Ἄρωτήριον Μέλισσας, καὶ τοῦ Φοίνικος τῆς Λάμπης εἰς τὸν σημερινὸν ὄρμον Φοινικισῶν.

3) Ἐπαρχία Ἀμαρίου. Κεῖται πρὸς Β. Α. τῆς ἐπαρχίας τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, συνορεύουσα πρὸς Α. μὲν πρὸς τὰς ἐπαρχίας Πυργιωτίσσης καὶ Μυλοποτάμου, πρὸς Δ. δὲ πρὸς τὰς ἐπαρχίας Ρεθύμνης καὶ Ἁγίου Βασιλείου. Νεῖς Ἀμάρι ἔδρα εἰρηνοδικείου καὶ δήμου. Μέρωνας (579 κατ.) ὄραία κώμη μετ' ἄφθονα ὕδατα. Γερακάρη ἐνθα παράγονται τὰ καλύτερα κεράσια καὶ βυσίνα. Φουρφουράς (581 κατ.) Ἄνω Μέρος (593 κατ.) ὄρεινὴ καὶ εὐκνδρος κώμη. Μοναστηράκι ἔδρα Ἑλληνικοῦ Σχολείου. Ἀμπαδιὴ ἀποτελουμένη ἐκ πολλῶν κωμῶν πρὸς τὰ Ν. Α. τῆς ἐπαρχίας. Οἱ κάτοικοι τούτων, Τούρκοι φανατικώτατοι, ἦσαν τὸ φρόνητρον τῶν Χριστιανῶν κατὰ τὰς διαφόρους ἐπαναστάσεις. Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ αὕτη κεῖται ἐντὸς κοιλάδος ἡ Μονὴ τῶν Ἀσσημάτων μετὰ τῶν Ταξιαρχῶν.

Ἐρείπια παλαιῶν συνοικισμῶν εὑρίσκονται τῆς Συβρίτου παρά τὸ χωρίον Θρόνος, τῆς Βίνης παρά τὸ μετόχιον Βένι, ἧτις ἦτο πατρὶς τοῦ ποιητοῦ Ριανοῦ, παρά δὲ τὴν κώμην Πατσός ἀνεκαλύφθη σπήλαιον τοῦ Κραναίου Ἑρμοῦ μετὰ πολλῶν ἀρχαιοτήτων.

4) Ἐπαρχία Μυλοποτάμου. Αὕτη κεῖται πρὸς Ἀνατολὰς τῶν ἐπαρχιῶν Ρεθύμνης καὶ Ἀμαρίου, ἔχουσα πρὸς Β. μὲν τὸ Κρητικὸν πέλαγος, καὶ πρὸς Α. τὴν ἐπαρχίαν Μαλεβουζίου. Πάνορμον (Καστέλλι) παράλιος κωμόπολις, ἔδρα Ἑλληνικοῦ Σχολείου καὶ ὑποτελωνείου. Μελιδόνη (607 κατ.) πατρὶς τοῦ Μελιδόνη. Εἰς τὸ πρὸ αὐτῆς σπήλαιον, Γερώσπηλιο, ὁ Λουσεῖν μπέης, ἀρχηγὸς τοῦ Αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ, πολιορκήσας 370 Χριστιανούς ἀπέπνιξεν αὐτούς διὰ τοῦ καπνοῦ τῷ 1823 ἅφ' οὗ δὲν παρεδίδοντο. Μαργαρίταις (980 κατ.) παρά τὴν ἑποῖαν γῶζονται ἐρείπια ἐνετικοῦ πύργου. Γαράζω (485 κατ.) ἐπὶ ὑψηλῆς τοποθεσίας. Ἀνώγεια (2363 κατ.) εὐκνδρος κώμη ἐπὶ ὑψηλοῦ ὄροπέδιου. Φώδελες παράλιος κωμόπολις.

Εἰς τὴν ἐπαρχίαν αὕτην ἀνήκουσι καὶ αἱ μοναὶ Δισκοῦρι (Ἁγίου Γεωργίου) τῆς ὁποίας ἡ κτίσις ἀνάγεται εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, κεῖται δὲ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων καὶ τῶν Δισκοῦρων. Ἡ μονὴ Χαλέπας (Μεταμορφώσεως Σωτῆρος) καὶ ἡ μονὴ Βοσάκου,

Σφύζονται τὰ εἰεῖπια τῆς παλαιᾶς Ἑλευθέρας εἰς τὸ σημερινὸν χωρίον Πρινές, τῆς Ὁαξοῦ παρὰ τὸ χωρίον Ἀξοῦ, ὅπου ἐβασίλευεν ὁ Ἐπέαρχος. Ἡ Αὐλὴν ἢ Αὐλοπόταμος ἔκειτο μεταξύ τῶν χωρίων Γαράζου, Δαφνέδες καὶ Μελιδονίου. Πρὸς Α. τοῦ ὄροπέδιου τῆς Ἰδης ἔκειτο τὸ ἄντρον τοῦ Διὸς, Ἀρκέσιον, ὅπου ἐφυλάττετο τὸ νεογνὸν καὶ ὁ τάφος αὐτοῦ ὑπῆρχεν.

ΝΟΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

Πληθυσμὸς 94,840

ΦΥΣΙΚΗ ΑΠΟΨΙΣ

Κλίμα Εὐκραές καὶ ὑγιεινὸν ἐκτός παραλίων τινῶν, τὰ ὅποια τὸ θέρος εἶνε νοσώδη.

Ἔδαφος. Πεδινὸν εὐφορώτατον.

Προϊόντα. Δημητριακοὶ καρποὶ, σταφίς, ἰδίως ἡ περίφημος σουλτανίνα, οἶνος, ἔλαιον, ξυλοκέρατα, ἀμύγδαλα, μέλι, κηρὸς γεωμῆλα, μέταξα, καὶ προϊόντα κτηνοτροφίας.

Ὅρη. Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Τεμένους ὁ Γιοῦκτας, ἔνθα μυθολογεῖται ὅτι ἦτο ὁ τάφος τοῦ Διὸς, ἡ Ἀστερουσία εἰς τὰ Ν. τοῦ Μονοφαταίου τὸ ὑψηλότερον τοῦ νομοῦ, ἐν δὲ τῇ ἐπαρχίᾳ Πεδιάδος τὰ ὄρη Χουδετσιανὸ πρὸς Δ., Ἐμπαρος πρὸς Ν. καὶ Β Α. ἡ Σελένα.

Ποταμοὶ. Ὁ Ποθορεῖς, ὁ Θερψίν, ὁ Καίρατος, ὅστις εἶνε τὸ ὄριον τῶν περιχώρων Ἡρακλείου (Τάπ-κλιτί) καὶ ἐκεῖθεν ἄρχεται ἡ Πεδιάς, ὁ Ἀμνισὸς ἢ Τρίτων καὶ ὁ Χερρονήσιος, χυνόμενοι πρὸς Β, ὁ Καταρράκτης καὶ ὁ Ληθαῖος, ὁ μεγάλυτερος ποταμὸς τῆς Κρήτης, χυνόμενοι πρὸς Ν.

Πεδιάδες. Ἡ τοῦ Ἡρακλείου, τοῦ Καστελλίου Πεδιάδος καὶ ἡ τῆς Μεσαρῆς.

Κόλποι. Ὁ τῶν Ματάλλων.

Νησίδες. Ἡ Δία ἀπέναντι τοῦ Ἡρακλείου, ἀκκτοίκτητος ἔχουσα βροσκὰς, εἰς τὰς ὅποιας μετατρέουσι πομνικὸν χειμῶνα καὶ αἱ Λητώαι εἰς τὸν κόλπον τῶν Ματάλλων.

Λιμένες και ὄρμοι. Ὁ τεληντὸς λιμὴν Ἡρακλείου, ὁ ὄρμος τῆς Χερσονήσου ἐν Πεδιάδι, τῶν Ματάλλων ἐν Πυργιωτίσῃ, καὶ οἱ Καλοὶ Λιμένες ἐν Καινουρίῳ.

Ἄκρωτήρια. Τὸ Δίον καὶ τῆς Χερσονήσου πρὸς Β., ὁ Δισσὴν καὶ ὁ Δέων (Δέντας, Κεφαλαῖς) πρὸς Ν. τοῦ Καινουρίου.

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

Ὁ Νομὸς Ἡρακλείου διαίρεται εἰς 6 ἐπαρχίας, Τεμένους, Μαλεβυζίου, Πεδιάδος, Μονοφατσίου, Καινουρίου, καὶ Πυργιωτίσσης.

Πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ εἶνε ΗΡΑΚΛΕΙΟΝ (22,481 κατ.) τῶν ὁποίων Χριστιανοὶ μὲν εἶνε 10763, Μουσουλμάνοι δὲ 11659, ἔρα τῆς Μητροπόλεως Κρήτης, τῶν ὑποπροξένων, Πρωτοδικείου, Διμεναρχείου καὶ ὑποκαταστήματος τῆς Κρητ. Τραπέζης, Τραπέζης Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Κοινοφελούς Ταμείου. Ἔχει Γυμνάσιον καὶ Διδασκαλεῖον λειτουργοῦντα ἐντὸς μεγάλου οἰκοδομήματος, ὅπερ ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς στρατῶν, Ἀνώτερον Παιθναγωγεῖον. Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον, Βιβλιοθήκην καὶ τὸ Παλιάνειον Νοσοκομεῖον. Ἔχει ναὸν τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ (τὴν Μητρόπολιν), ὅστις εἶνε ὁ μέγιστος τῶν ἐν Ἀνατολῇ καὶ Ὀθωμανικῶν τεμένων. Περιβάλλεται ὑπὸ ἐνετικῆς τείχους λίαν ὄχυρου καὶ κεῖται ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου Ἡρακλείου—Ματίου, ἐπίνειου τῆς Κνωσοῦ. Ὑπὲρ τῶν Ἀράβων ἐκαλεῖτο Ράμπτ'—ἐλ-Καντάκ, ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν Κανδία καὶ ὑπὸ τῶν Κρητῶν Μεγάλο Κάστρο, τῷ δὲ 1832 ἀπεδόθη αὐτῷ τὸ παλαιὸν ὄνομα Ἡράκλειον.

Οἱ κάτοικοι αὐτοῦ ἀσχολοῦνται εἰς τὸ ἐμπόριον, τὰς τέχνας καὶ τὴν βιομηχανίαν, ἀκμάζει δ' ἐν αὐτῷ ἡ πνευματοποιία καὶ σιπωνοποιία, ἡ θυροδεψική, ἡ ὑποδηματοποιία καὶ ἐπιπλαποιία.

1) Ἐπαρχία Τεμένους. Ὁρίζεται πρὸς Α. ὑπὸ τῆς ἐπαρχίας Πεδιάδος, πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς ἐπαρχίας Μαλεβυζίου, πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ Κρητικῆς Πελάγους καὶ πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς ἐπαρχίας Μονοφατσίου. Πρωτεύουσα Ἐπίανω Ἀρχάναις (2570 κατ.) κωμόπολις πλουσία μὲ ὠραίας οἰκοδομὰς καὶ κήπους ὀπωροφόρων δένδρων, ἔδρα δήμου, καὶ Εἰρηνοδικεῖον Μακροῦ Τείχους μικρὰ κώμη ἐπὶ τῶν ἑρείπιων τῆς Κνωσοῦ μίξ τῶν τριῶν μεγάλων πόλεων τῆς Κρήτης, ἐν ἧ ἔβασίλευε ὁ Μί-

ως, ἔχουσα ἐπίνεια τὸ Μάτιον, τὸ Ἡράκλειον, καὶ τὴν Ἰλυνισόν. Γενομένων ἐν αὐτῇ μετὰ τὴν ἀπελευθερωσιν ἀνασταφῶν ἀνευρέθησαν πολλὰ καὶ πολύτιμα ἀρχαιοτάτες προμηκοναϊκῆς ἐπο-

Ἡράκλειον
Ἐπίτης τῆς πόλεως

γῆς καὶ γράμματα τοῦ Κρητικοῦ λεγομένου ἀλοχθήτου. Δαφνῆς (950 κατ.) ἔδρα δήμου. Κανὶ Καστέλλι (540 κατ.) ἐπὶ τῶν ἑρειπίων τῆς ἀρχαίας πόλεως Λυκάστου ἐν ἣ κατεσκευάζοντο ἀρόβυλαι, ὑπο-

δήματα βραχέα χρησιμοποιούμενα κυρίως υπό τῶν ποιμένων καὶ τῶν γεωργῶν καὶ ὑποδήματα ὑψηλά χρήσιμα πρὸς θήραν καὶ δρόμον. Πλησίον αὐτῆς ὑψοῦται τὸ ὄρος Ρόκκα ἐπὶ τοῦ ὁποίου σφάζονται ἐρείκια τοῦ κατὰ τὸ 961 μ.Χ. ὑπὸ Νικηφόρου Φωκά ἰδρυθέντος κατὰ τῶν Σαρακηνῶν Ἀραβῶν φρουρίου Τεμένους τουρκιστίνων κλουμένου «Κανλί Καστέλλι» (αἰματηρὸν φρούριον). Βενεράτον (491 κατ.) θερινὴ διαμονὴ ἐπὶ Ἐνετῶν τῶν περιγίπων.

2) Ἐπαρχία Μαλεβυζίου Κεϊμένη Δ. τῆς ἐπαρχίας Τεμένους, ἔχει Δ. τὴν ἐπαρχίαν Μυλοποτάμου πρὸς Ν. τὴν ἐπαρχίαν Κκινουρίου καὶ πρὸς Β. ἐκτείνεται μέχρι τῆς θαλάσσης. Πρωτεύουσα Ἅγιος Μύρων (1204 κατ.) ἔδρα δῆμου καὶ Εἰρηνοδικείου, οἰνοπαραγωγὸς κωμόπολις. Πλησίον ταύτης πιστεύεται ὅτι ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις Ῥαῦκος, ἣτις ἔπειτα πρὸς τιμὴν τοῦ ἐπισκόπου Κρήτης Μύρωνος, γεννηθέντος ἐν αὐτῇ, ὠνομάσθη Ἅγιος Μύρων. Κρουσῶνας (1749 κατ.) ἱστορικὴ κωμόπολις. Σάρχος μικρὰ κώμη παρὰ τὴν ὁποίαν ἐντὸς σπηλαίου τῷ 1866 οἱ Τούρκοι ἐθανάτωσαν 500 γυναϊκόπαιδα. Τύλισσος πρὸς Β. (174 κατ.) ἐπὶ τῆς ἀρχαίας Τυλίσσου. Ἐνταῦθα τῷ 1867 ἠττήθη ὁ Ρεσίτ πασᾶς ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν. Ρογδιὰ (606 κατ.) κειμένη ἐπὶ τῶν ἐρειπίων ἀρχαίας πόλεως. Ἄλλαι κῶμαι εἰσὶν Καλέσα, Βούταις καὶ Σταυράκι. Πρὸς Ν. τοῦ Κρουσῶνος καὶ Ἁγίου Μύρωνος κεῖται ἡ Μονὴ Ἁγίου Γεωργίου (Πορτολαίνη), ἣτις μεγίστης ὑπηρεσίας παρέσχε κατὰ τὰς διαφορὰς ἐπαναστάσεις, χρησιμεύουσα ὡς κέντρον τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων τῶν Χριστιανῶν, καὶ ΒΔ. τὸ ἀπόρρητον σπήλαιον Μέλισσα ἐνθα κατέφευγον τὰ γυναϊκόπαιδα, ὅπως ἀπορῦγῃσι τὸν ἐκ τῶν Τούρκων κίνδυνον.

3) Ἐπαρχία Πεδιίδος. Ἡ ἐπαρχία αὕτη περιλαμβάνει τὸ ΒΔ. τοῦ νομοῦ καὶ ἐκτείνεται ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας Τεμένους μέχρι τοῦ νομοῦ Λασηθίου πρὸς Α. καὶ ἀπὸ τοῦ Κρητικοῦ πελάγους πρὸς Β. μέχρι τῶν ἐπαρχιῶν Μονοφαττίου καὶ Βιάννου πρὸς Ν.

Πρωτεύουσα αὐτῆς εἶναι τὸ Καστέλλι (777 κατ.) ἔδρα τοῦ δήμου, Ἐλλ. Σχολείου καὶ Εἰρηνοδικείου, ὡς καὶ κώμη κειμένη ἐπὶ ὑψηλῆς θέσεως. Ξειδᾶς (533 κατ.) κώμη κειμένη ἐπὶ λόφου ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας πόλεως Λύκτου. Κασταμονίτσα μικρὰ κώμη ἐνθα τῷ 1868 ἠττήθη ὁ Ὁμέρ πασᾶς, στρατηγὸς τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν Κρητῶν. Θραψανά 933 κατ.

ἀσχολουμένους τὸ πλείστον εἰς τὴν ἀγγειοπλαστικὴν. Παναγιά (576 κατ.) παραποτάμιος κώμη πρὸς Ν. τῆς ἐπαρχίης. Ἐμπαρος κώμη μικρὰ εἰς τοὺς πρόποδες ὀρεινῶν ὄρεων ἐξ ἧς καλοῦνται καὶ ἄλλαι ἐπτὰ κῶμαι. Αὐδοῦ (792 κατ.) ΒΑ. Μοχὸς (1614 κατ.) ἔδρα δήμου. Μάλλια (1067 κατ.) παρχίης κωμόπολις. Χερσονήσος μικρὰ κώμη παρχίης ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας. Χερσονήσου, ἧτις ἦτο ἐπίγειον τῆς Λύατου. Γουβες (687 κατ.) Δ. αὐτῆς. Καρτερός μικρὰ παρχίης κώμη ἐνθα ἦτο ἡ ἀρχαία Ἄμνισός. Ἐνταῦθα τῷ 823 ἠτιθέθη ὁ Καρτερός, στρατηγὸς τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Τρυφύλου, ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν. Πισκοπὴ (771 κατ.) ΝΑ. κείτοι ἡ ἱστορικὴ μὲν Ἄγκυραθου ἐνθα ἐμόνασε ὁ Πατριάρχης Μελέτιος ὁ Πρώτος. Ἄγλαις Παρασκιαῖς (539 κατ.) ἔδρα δήμου. Ἀποστόλοι (620 κατ.).

4) **Ἐπαρχία Μονοφατίου.** Αὕτη περιλαμβάνει τὰ ΝΑ. τοῦ νομοῦ καταβεβρεχομένη ὑπὸ τῶν ποταμῶν Ληθαίου καὶ Κεταρράχτου. Κυριώτεροι κῶμαι εἶνε Χάρακας (658 κατ.) ἱστορικὴ κωμόπολις. Πύργος ἔδρα Εἰρηνοδικείου πλησίον ἀίλων. Ροτιάσι μικρὰ κώμη ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου Ρυτίου. Μεσοχώρι πρὸς ΒΑ. καὶ ΝΔ. Καπετανιανὰ μεγάλη κώμη. Μεγάλη Βρύσις ΒΑ. τῆς ἐπαρχίης, ἔδρα δήμου. Ἄγία Βαρβάρα (585 κατ.) κώμη κατάρυτος καὶ κατάρυτος. Ἅγιος Θωμᾶς ἐπὶ ἀρχαίων ἐρείπιων. Ἀρκαδοὶ μικροὶ συνοικισμοὶ ἐγγὺς τοῦ ὁποῦ ἐπὶ ἐρείπιων ἀρχαίης πόλεως φαίνεται ὅτι ἔκειτο ἡ ἀρχαία Ἀρκαδία, ἐξ ἧς παρέμεινεν ἡ ὀνομασία. Ἀρκαλοχώρι ἔδρα δήμου ΒΑ. τῆς ἐπαρχίης. Ἀπυράνθι ἐπὶ τῆς ἀρχαίας Περώνθου. Πρὸς Ν. ἐπὶ θέσεως ἔθελ ὁ Λύλιωτης, παρχάτης τοῦ Κεταρράχτου, ἐνοῦται μετ' αὐτοῦ, ἔκειτο ἡ ἀρχαία Πρίανθος καὶ νοτιώτερον κατὰ τὰς ἐκβολὰς ἡ Ἰνάτος, ἐπίγειον αὐτῆς.

5) **Ἐπαρχία Καινοῦρίου.** Ὁρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τῆς ἐπαρχίης Μελεθρῶν καὶ Μυλοποτάμου, πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ Μονοφατίου καὶ πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Λεβυκοῦ πελάγους καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Πυργιωτίσσης. Πρωτεύουσά εἶνε Μοίραις ἔδρα τῶν Ἀρχῶν. Ἀμπελοῦζομικρὰ κώμη πρὸς τὴν ὁποῖαν ὑπάρχει μέγα στήλιον, θεωρούμενον ὡς ὁ Λαβυρινθος τῆς Κρήτης. Ἅγιοι Δέκα (555 κατ.) ἔδρα τῆς Ἐπισκοπῆς Ἀρκαδίας μετὰ τῶν ἐταῦθα μαρτυρησάντων, Ἅγιων Δέκα ἐπὶ Δελίου 249 μ. Χ. Μητρόπολις μικρὰ κώμη ἔχουσα Νεὸν τοῦ Τί-

του, ὅστις ὑπῆρξε ὁ πρῶτος μητροπολιτικὸς Ναὸς τῆς Κρήτης. Μεταξὺ τῶν χωρίων τούτων ἔκειτο ἡ Γόρτυς, ἡ ἐπισημοτάτη τῶν πόλεων τῆς Κρήτης. Πόμπια (1709 κατ.) Πατρὶς τοῦ Κόρακ. Πλώρα παρὰ τὴν ὁποίαν ἔκειτο ἡ ἀρχαία Πύλωρος. Ἀνώγεια (Βασιλική) ἡ ἀρίστη κώμη ὑπὸ ἔποψιν φυσικῶν κλιματῶν, κτισθεῖσα καὶ αὕτη ὑπὸ τῶν Ἀρμενίων. Ν. ἔκειτο ἡ Λεβὴν ἐπίσημος διὰ τὸ ἐν αὐτῇ ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ παρὰ τὸ χωρίον Ἀντισκάρι καὶ ἡ Λασαία εἰς τοῦ Καλκὺς Λιμένας, αἵτινες ἐχρησίμευον ὡς ἐπίνοιον τῆς Γόρτυνος. ΒΔ. τῆς ἐπαρχίας κείνται αἱ κῶμαι Ζαρεῖς (973 κατ.). Ἐνταῦθα ἀναβλύζει μεγάλη πηγὴ ἐξ τῆς ὁποίας ὑδρεύετο ἡ Γόρτυς. Γέργερην (906 κατ.) ἱστορικὴ κωμόπολις, πατρὶς τοῦ Μαστραχᾶ καὶ Βορίζα (611 κατ.).

Εἰς τὴν ἐπαρχίαν ταύτην ὑπάγονται καὶ αἱ ἱστορικαὶ Μοναὶ Ὀδογητριάς ἐν τῇ ὁποίᾳ τῷ 1828 ἐφρονεῦθη ὁ Ἰωσήφ Ἐξαπτέρης, ἀποπειραθεὶς ἐν μέσῳ σφοδροῦ πυρός μετὰ τῆς ἡρώιδος ἀδελφῆς αὐτοῦ νὰ διαφύγῃ τὴν πολιορκίαν τῶν Τούρκων, καὶ ἡ μονὴ Ἀπεζανῶν. πλησίον τῆς ὁποίας εἰς θέσιν «Τρυπητὰ» συνελήφθη καὶ ὑπίστη μαρτυρικὸν θάνατον ὁ γενναῖος Ν. Μαλικούτης.

6) Ἐπαρχία Πυργιωτίσσης Κειμένη πρὸς τὰ ΝΔ. τοῦ Νομοῦ καὶ πρὸς Δ. τῆς ἐπαρχ. Καινουρίου ἔχει πρωτεύουσαν τὸ Τυμπάκι (1624 κατ.) ἔδραν τῶν ἀρχῶν πλυσίαν κώμην. Πρὸς Ν. ταύτης κείνται τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας Φαιστοῦ, πατρίδος τοῦ Ἐπιμενίδου. Πιτσιδία (518 κ.) παράλιος κώμη παρὰ τὴν ὁποίαν ἔκειτο τὰ Μάταλλα, ἐπίνειον τῆς Γόρτυνος. Σίβη (511 κατ.) καὶ Βόρροι πρὸς Β. (526 κατ.). Καλύβια πρὸς Ν. ταύτης, ἐπίσημος διὰ τὸν ἐνταῦθα ναὸν τῆς Θεοτόκου, εἰς τὸν ὁποῖον συρρέουσιν ἐξ ὅλης τῆς Νήσου ἕως προσκυνήσωσι τὴν θαυματουργὸν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου.

ΝΟΜΟΣ ΛΑΣΗΘΕΙΟΥ

Πληθυσμός 57,168

ΦΥΣΙΚΗ ΔΙΟΨΙΣ

Κλίμα. Ψυχρόν και υγιεινόν.

Ἔδαφος. Κατὰ τὸ πλείστον ὄρειον πρὸς Δ., πεδινὸν δὲ πρὸς Ἄνατολιν.

Προϊόντα. Δημητριακοὶ καρποί, ἔλαιον, οἶνος, ξυλοκέρατα, μέλι, κινυγδάκκ, μῆλα, γεώμηλα, κίτρα καὶ προϊόντα κτηνῆς τροφίας.

Κόλποι. Ὁ τῆς Καμάρας καὶ τῶν Διδύμων, τοῦ Παλαιοκάστρου καὶ ὁ Μακρὺς Γιαλός.

Λιμένες καὶ Ὄρμοι. Ὁ λιμὴν τοῦ Πόρου. Ὄρμοι τοῦ Σίσι, τοῦ Ἁγίου Νικολάου, τοῦ Λιμένος Σντείας πρὸς Β., τῆς Ἐρημοσπόλεως, τῆς Καρούμπας πρὸς Α. τῆς Σντείας, τῆς Ἱεραπέτρας καὶ Σιδωνίας ἢ Ψαρῆς Φοράδας πρὸς Ν. ἔνθα ἀπεβίβασθησαν τῷ 823 οἱ Ἄραβες.

Ἀκρωτήρια. Τὸ Ζεφύριον (Ἀφωρεσμένος), τὸ Σαμώνιον πρὸς τὰ Β. τοῦ Νομοῦ, τῆς Ἰτάνου καὶ Ἀμπέλου πρὸς Α. καὶ τὸ Ἐρυθραῖον πρὸς Ν.

Κεδιάδες. Ἡ τῆς Ἱεραπέτρας καὶ ἡ τῆς Σντείας.

Νηοῖδες. Ἡ Μακράκανθα, ἡ Κολοκύθα, ΝΑ. ταύτης ὁ Ἅγιος Νικόλαος καὶ ἄλλαι μικραὶ ἐν τῷ κόλπῳ Καμάρας, αἱ Διονυσιάδες πρὸς Β. τοῦ κόλπου τῶν Διδύμων τέτταρες τὸν κρημόν. Πρὸς Α. κείνται ἡ Ἐλάσα μὲ ὄρμισκον καὶ πόσιμον ὕδωρ, οἱ Γράντες καὶ οἱ Καβάλλοι. Πρὸς Ν. ἡ Λευκὴ καὶ περὶ τὸ Τράχηλος καὶ τὸ Σρογγυλὸ καὶ Μακρουλὸ, τὸ Νηοὶ τῆς Φωτιῆς ἐφ' οὗ ὑπάρχουσι δασώδη μετὰ καὶ κοιτᾶς μὲ ὕδωρ ποσίμων, καὶ ἡ Χρῖσα ἐπίσης δασώδης.

Ὄρη. Ἡ Δί τι, ὁ Ἀφέντης ΝΔ. τοῦ ἱεροπεδίου ἄνωθι τοῦ χωρίου Πλάτης, ἡ Σελένα πρὸς Β. ἐν τῇ ἐπικρατῆᾳ Λασηθείου, ὁ Καλαρρεῖτης, ὁ Βρουχᾶς πρὸς Β. καὶ τὸ Καθαρὸν ὄρος πρὸς Ν. ἐν Μιραμπέλλῳ, ὁ Ἀφέντης Χριστὸς διακλάδωσις τῆς Δίκτης εἰς τὰ σύνορα τῶν ἐπαρχιῶν Βιάνου καὶ Λασηθείου ἔθα ὑπάρχει καὶ

όροπέδιον Όμαλός η Άμαλός τής Βιάννου, η Ρούσσι Κεφάλαι, και τό Κέρατον προς τό ΝΑ. έν Βιάννω, ό Άγίος Ήλίας προς Δ. και ό Πέποιας και Άφέντης προς Α. έν Ίερυπέτρα προς τή σύνορα Σητείας. Τό Όρνό προς Δ., τό Μώδι προς Β., ό Ζάκρος προς Λ., τό Ζυριανό, τό Λαυμόνι προς τή ΝΑ. έν Σητεία

Ποταμοί. Ό τών Διούμων έν Σητεία και άλλοι μικροί ως ό του Ζάκρου χυόμενος προς Α. του Καλού Χωριού και ό Ξεροπόταμος χυόμενος εις τόν κόλπον τής Καμάρας.

1) Έπαρχία Μιραπέλλου. Πρωτεύουσα αυτής είναι ή Νεάπολις (4409 κατ.) άπαρτιζομένη εις τής κομποπόλεως, Νεαπόλεως, τής Βουλισμένης και 12 μετοχιών και κειμένη επί μαγευτικωτάτης θέσεως, έχει όδους εύθείας, πλατείς και όρakis έξοχάς. Έδρα του έπιταόπου Πέτρος, έχει Ήμιγυμνάσιον, Άνώτερον Παρθενόγωγειόν και κατώτερον Σχολεία άρρένων και θηλέων. Έχει διοικητήριον περιλαμβάνον τήν Μοιραρχίαν, τό ταχυδρομείον και λοιπά γραφεία. Είναι πατρις του πάπα Ρώμης Άλεξάνδρου του Ε'. Άγιος Νικόλαος (509 κατ.) κομποπόλις εύλίμενος. Ενταύθα τώ 1826 ό Δημ. Κοτζίτζς έκνικλώθη υπό 13 τουρκικών πλοίων και έξήλθε νικητής, κα ταθυόίτας έν πλοϊν τουρκικών Έδρα του Νομού, Πρωτοδικείου, Είρηνοδικείου, Ύποπαινωείου και Λιμεναρχείου. Κρητσά (2355 κατ.) κομποπόλις πλουσία. Καλό-Χωριό, νοσώδες χωριόν κατ' εύρημισμόν καλούμενον ούτω (579 κατ.) επί τών έρειπίων τής πόλεως Ίστορώνος. Μέσα Λακκώνια κειμένη επί κοιλάδος, περιβχλομένης υπό ύψωμάτων. Έν τή ύψηλή δε θέ ει Γουλις έκειτο ή αρχαία Λατώ η Έτέρα, προς αντιδιαστολήν του επινείου αυτής, όπερ ώνομάζεται Λατώ τών προς Καμάρα, παρά τόν Άγιον Νικόλαον. Χουμεινάκος (660 κατ.) σύνδένδρος κώμη. Βρύσες (585 κατ.) ιστορική κωμη, ένθα τώ 1826 ό Καζάνης έρόνευσε τόν ώμόν Τουρκον Σκυλόραχον. Λίμναι (801 κατ.) Φουρνή μεγάλη κώμη έντός κοιλάδος περίξ τής οποίας λόφος κατάφυτος έξ άμυγδαλών. Δ. τρυτής επί θέσεως νυν καλουμένης «Χώρις» έκειτο ή αρχαία πόλις Δρήρος. Βραχάσι (1494 κατ.) κειμένη επί τών Ν. κλιτύων του Άγκυλόχου Λατσιάδα (668 κατ.) εύρορος κώμη. Μίλατος παράλιος επί τών έρειπίων αρχαίας όμωνόμου πόλεως. Άνωθεν τρυτής κείται σπήλαιον ένθα τώ 1823 ό Χατάν Πασσάς άπέπνιξε διά καπνού μέγαν

ἀριθμὸν γυναικοπαίδων, ἀπήγαγε δὲ εἰς Αἴγυπτον πολλοὺς αἰχμαλώτους. Σίσι παράλιος πολίγνη μετὰ τελωνιακοῦ Σταθμοῦ. Βρουχῆς μεγάλη κόμη παρὰ τὸ ἀκρωτήριον Ζεφυρίον. Ἐλοῦντα (684 κατ.) Πρὸς Α. πλησίον τῆς θαλάσσης ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις Ὀλοῦς, ἐπὶ τοῦ Ἰσθμοῦ τοῦ συνδέοντος αὐτὴν μετὰ τῆς Μακρράκανθης, τὸν ὁποῖον ὁ Γάλλος ναύαρχος Δυπουρζὲ διέταξε καὶ ἀπέκοψαν τῷ 1897. Εἰς ἀπόστασιν μικρὰν ἀπὸ τῆς Ὀλοῦντος ἐπὶ τοῦ ὄρους Ὁξειὰ φαίνεται ὅτι ἔκειτο ἡ Νάξος ἐκ τῆς ὁποίας ἐξορύττεται ἡ γαζία λίθος (ἀκόνη) περιζήτητος ἐν Εὐρώπῃ.

Εἰς τὸν νομὸν τοῦτον ὑπάγεται καὶ ἡ Μακράκανθα (Σπίνα-λόγα) νησίς ξηρὰ καὶ ἄγονος, ἀποτελοῦσα χερσόνησον μέχρι τοῦ 1526, ὅτε ἐχωρίσθη ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν τῆς λοιπῆς ξηρᾶς. Ἐχει ἐνετικὸν φρούριον, προμαχώνας καὶ δύο ὄρμους. Παρεδόθη εἰς τοὺς Τούρκους τῷ 1715 ὅτε οἱ κάτοικοι αὐτῆς Ἐνετοὶ ἐξισλαμίσθησαν. Τώρα εἶνε κατοικία τῶν ἐλεφαντιῶντων.

2) Ἐπαρχία Λασηθίου. Ὁρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τῶν Ἐπαρχιῶν Μιραμπέλλου καὶ Πεδιάδος, πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς Βιάννου καὶ Πεδιάδος, πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ Μιραμπέλλου καὶ Ἱεραπέτρας καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Πεδιάδος.

Πρωτεύουσα εἶναι Τζερμιάδων (1032 κατ.) ἐπὶ ὠραίας τοποθεσίας, ἔδρα δήμου, Εἰρηνοδικείου καὶ Ἑλλην. Σχολείου. Μαρμακέτο πατρίς τοῦ Καζάνη.

Πινακιανὰ ἱστορικὴ κόμη. Ψυχρὸν πατρίς τοῦ Εὐεργέτου τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου Ἄντ. Παπαδάκη. Ἄνωθι ταύτης κείται τὸ Δικταῖον Ἄντρον, ὅπου μυθολογεῖται ὅτι ἐγεννήθη ὁ Ζεὺς. Τὸ Ἄντρον ἔχει βῆθος 30—40 μέτρα καὶ διαυγέστατον ὕδωρ. Ἐν αὐτῷ δὲ ἐφροντάζοντο οἱ ἀρχαῖοι ὅτι συνωμίλει καὶ ὁ Μίνως μετὰ τοῦ Διός, ὅτε ἔγραψε τοὺς Νόμους. Τὰ χωρία τῆς Ἐπαρχίας εὐρίσκονται περίξ ὄροπέδιου, οὗτινας τὰ ὕδατα βυθίζονται ἐν καιρῷ χειμῶνος διὰ χώνου παρὰ τὸ χωρίον Μετόχιον, ἀναβλύζουσι δὲ παρὰ τὸ χωρίον Ἀΐδου καὶ σχηματίζουσι τὸν Χερρονήσιον ποταμὸν.

3) Ἐπαρχία Βιάννου. Κατέχει τὰ ΝΔ. τοῦ Νομοῦ συνορεύουσα πρὸς Β. πρὸς τὰς ἐπαρχίας Λασηθίου καὶ Πεδιάδος, πρὸς Δ. πρὸς τὴν τοῦ Μονοφατισίου, πρὸς Α. πρὸς τὴν τῆς Ἱεραπέτρας καὶ πρὸς Ν. βρέχεται ὑπὸ τοῦ Λιβυκοῦ πελάγους.

Πρωτεύουσα Ἐνω Βιάννος (860 κατ.) ἀποτελουμένη ἐκ τριῶν συνοικιῶν, κειμένων ἐπὶ τῶν ἐρείπειων τῆς ἀρχαίας ὁμωνύμου πόλεως ἐν ἣ ἐτελεῖτο μεγαλοπρεπῆς θυσία εἰς τὸν Δία διὰ φόνου πολλῶν ἔχθρῶν, κελουμένη ἐκτομόφονια· εἶναι ἔδρα δήμου καὶ Ἑλληνικοῦ Σχολείου. Ἅγιος Βασίλειος (530 κατ.) παραποτάμιος κώμη. Πεύκος εἰς τῆς ὑπὸ ἑσπερος ὄρους κταφύτου ἐκ πευκῶν. Ἀμυρᾶς (688 κατ.) ἐκ πολλῶν συνοικιῶν ἀποτελουμένη. Συκολόγος ἱστορικὴ κώμη. Πρὸς ΝΔ. ἔκειτο τὸ Ἄρβιον ὄρος, ὑπῆρχε δὲ καὶ ὁμωνυμῶς πόλις, ἔχουσα ἱερὸν τοῦ Ἄρβίου Διὸς καὶ νῦν ὑπάρχει ὄρμος Ἄρβης, ἐνθα ἐνεργεῖται μικρὸν ἐμπόριον.

4) Ἐπαρχία Ἱεραπέτρας. Ὁρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ Κρητικοῦ Πελάγου καὶ τῆς ἐπαρχίας Μισραμπέλλου, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Λιθουκοῦ πελάγου, πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς ἐπαρχίας Βιάννου καὶ πρὸς Α. ὑπὸ τῆς ἐπαρχίας Σητείας.

Πρωτεύουσα εἶναι ἡ Ἱεραπέτρα (2,164 κατ.) ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας Ἱεραπύτνης, μιᾶς τῶν ἀρχαίων πόλεων κατὰ τὰ μέρη ταῦτα· ἔδρα τοῦ Ἐπισκόπου Ἱεράς καὶ Σητείας, Ἰποτελωνείου καὶ Ἑλληνικοῦ Σχολείου. Ἔχει μικρὸν τεχνιτῶν λιμὲν, ἐπιχωμακτωθέντα κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος καὶ ἀσκεῖ μικρὸν ἐμπόριον. Ἀνατολῆ (659 κατ.) ἔδρα Δήμου. Μάλλαις (858 κατ.) κειμένη παρὰ τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως Μάλλα. Καλαμαύκα (538 κατ.) Μεσελλέροι μικρὰ κώμη παρὰ τὴν ὁποίαν ἐκεῖνο ἡ ἀρχαία πόλις Ὠλερος. Κάτω χωριὸν (497 κατ.) ἔδρα δήμου. Ἅγιος Ἰωάννης καὶ Ἐπισκοπὴ μεγάλη κώμη. Καβοῦσι (745 κατ.) πρὸς τὰ ΒΑ. τῆς ἐπαρχίας. Δυτικώτερον ἐπὶ κορυφῆς, Κέρατος καλουμένης, πιστεύεται ὅτι ἔκειτο ἡ πόλις Κεραία, σημερινουσα. Ἄλλαι κώμαι εἶναι αἱ Μουρνιᾶί, ἡ Σύμη καὶ ἡ Μύρτος ἐπὶ τῶν ἐρείπειων ἕως τῆς ἀρχαίας πόλεως Ἰνους.

5) Ἐπαρχία Σητείας. Ἡ ἐπαρχία αὕτη, κατέχουσα τὸ ἀνατολικώτατον ἄκρον τῆς Κρήτης, ὁρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ Κρητικοῦ πελάγου, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Λιθουκοῦ πελάγου, πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ Καρπαθίου πελάγου καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς ἐπαρχίας Ἱεραπέτρας. Πρωτεύουσα εἶναι ὁ Λιμὴν Σητείας (1055 κατ.) ἐμπορικὴ κωμόπολις παρὰ τὴν ὁποίαν σφίζονται τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας Ἡτείας· ἔδρα Εἰρηνοδικείου, Ἰποτελωνείου καὶ Ἑλληνικοῦ Σχολείου, πετρῆς

δὲ τοῦ πειρητοῦ τοῦ Ἐρωτοκρίτου Κορνάρου. Σκοπιή (588κατ.) Βαβέλοι, μικρὰ κώμη, πλησίον τῆς ὁποίας μνημονεῖται ὅτι κατῶ-
κουν οἱ αὐτόχθονες Κρήτες, Ἐτεόκρητες. Πραισὸς μία τῶν ἀρ-
χαίων πόλεων τῆς Κρήτης, ἔδρα τῶν Ἐτεοκρήτων, τῆς ὁποίας
ἐπίνειον ἦτο ἡ Ἥπεικ. Ζύρος (528κατ.) ἱστορική κώμη. Ἀρμένιοι
κτισθεῖσα ὑπὸ τῶν Ἀρμενίων, τῶν κατελθόντων ἐκ τοῦ Βυζαντίου τὸν
9 αἰῶνα. Ἐθειά (Ἰτέα) παρὰ τὴν ὁποίαν σφίζεται Ἐνετικὸν Μέγαρον
ἐντὸς τοῦ ὁποίου τῷ 1828 Κρήτες ὑπὸ τὸν Τσαυδερόν πολιορκήσαν-
τες 3,000 Τούρκους ἠναγκάσαν αὐτοὺς νὰ παραδοθῶσι, διὰ πλοίων
δὲ τοὺς ἀπέστειλαν εἰς Αἴγυπτον. Λιθίνες μεγάλη κώμη. Ζάκρος
μεγάλη κώμη παρὰ τὸ ὄλωνυρον ἀκρωτήριον ἐκ τῆς ὁποίας ὀνομάζε-
ται καὶ ὁ δι' αὐτῆς διερχόμενος ποταμὸς. Παληόκαστρον παρὰ τὴν
ὁποίαν ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις Ἰτανός.

Στραβοδοξάρι (526κατ.) ὠρεαία κώμη εἰς τοὺς πρόποδες τοῦ
ὄρους Πλατεῖα Ὀψι. Γρά καὶ Πεῦκος, μικρὰ κώμη πλησίον τῆς
θαλάσσης (Μακρὸς Γικλός). Λάστρος καὶ Σφάκα (551 κατ.) Τουρ-
λωτὴ (518κατ.) ἔχουσα ἄφθονα ὕδατα. Ἐξω Μουλιανὰ (646κ.)

Εἰς -ὰ ΒΔ. τῆς Χερσονήσου Πραισιῶν παρὰ τὸ ἀκρωτήριο
Σίδηρον κεῖται ἡ μονὴ Τοπλοῦ, τῆς ὁποίας ἡ κτίσις ἀνάγεται εἰς
τὴν 15ον ἢ 16ον αἰῶνα.

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Θρησκεία. Ἐπικρατοῦσα εἶναι ἡ Ὁρθόδοξος Χριστιανική. Ἡ Ἐκκλησία διοικεῖται ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου, ἐδρεύοντος ἐν Ἡρακλείῳ καὶ Συνόδου ἐκ τῶν 7 Ἐπισκόπων τῆς Κρήτης, συνεργομένων τακτικῶς ἐν Ἡρακλείῳ.

Πολίτευμα. Τὸ πολίτευμα τῆς Κρήτης εἶναι Συνταγματικόν. Ἀνώτατος ἄρχων τῆς Κρητικῆς Πολιτείας, εἶναι ἡ Α. Β. Ὑψηλότης ὁ Πρίγκιψ Γεώργιος τῆς Ἑλλάδος, φέρων τὸν τίτλον τοῦ Ὑπάτου Ἀρμοστοῦ τῶν Προσταγμάτων Δυνάμεων ἀπὸ τὴν 9 Δεβρίου 1898, ὅτε κατήλθεν ἐν Κρήτην. Οὗτος συγκαλεῖ κατὰ διατίαν τὴν Βουλὴν καὶ διορίζει τὴν Κυβέρνησιν τῆς Νήσου, ἀποτελουμένην ἐκ τριῶν Συμβούλων, προϊσταμένων τῶν τριῶν ἀνωτέρων Διευθύνσεων, τῶν Οἰκονομικῶν, τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ τῆς Παιδείας καὶ Δικαιοσύνης.

Δικαιοσύνη. Ἡ Δικαιοσύνη ἀπονέμεται διὰ 26 Εἰρηνοδικεῖων, 5 Πρωτοδικεῖων, ἐνός Ἐφετείου καὶ ἐνός Κακουργιοδικείου, λειτουργούντος εἰς τὰς τρεῖς πόλεις καὶ τοῦ Ἀναθεωρητικοῦ. Ὑπεράνω πάντων ὑπάρχει τὸ συμβούλιον τῆς Δικαιοσύνης, ὅπερ ἀποφαίνεται περὶ τῶν ὑπαλλήλων.

Παιδεία. Ἡ ἐκπαίδευσις ἐνεργεῖται διὰ τετραταξίων δημοτικῶν Σχολείων ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Ἰδρύονται δὲ τοιαῦτα ὅπου ὑπάρχουσι 30 τοῦλάχιστον μαθηταί, ἔχοντες τὴν νόμιμον ἡλικίαν, 40 δὲ μαθήτριά. Πρὸς πληρεστέραν δὲ μόρφωσιν ἰδρύονται Ἑλληνικὰ σχολεῖα ἐνθα ὑπάρχουσι 40 μαθηταί διὰ τὴν Α' τάξιν, 30 διὰ τὴν Β., καὶ 20 διὰ τὴν Γ'. Εἶναι δὲ ὑπὲρ τὰ 25 τοιαῦτα εἰς τὰς διαφόρους πρωτεύουσας τῶν ἐπαρχιῶν.

Εἰς τὰς πόλεις ἔχουσι ἰδρυθῆ ἔκτος τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων καὶ Ἀνωτέρων Παρθεναγωγείων ἐν μὲν Γυμνάσιον ἐν Χανίοις καὶ ἐν ἐν Ἡρακλείῳ ὡς καὶ Διδασκαλεῖον, ἐν δὲ τῇ πόλει Ρεθύμνης καὶ Νεαπόλεως ἀνὰ ἐν Ἡμιγυμνάσιον ἢτοι Ἑλληνικὸν σχολεῖον μετὰ δύο τάξεων τοῦ Γυμνασίου.

Ἡ κατωτάτη καὶ Μέση ἐκπαίδευσις τερέχεται δωρεάν, μόνον δὲ οἱ μαθηταί τοῦ Γυμνασίου πληρώνουσι μηνικῶς τρεῖς δραχμάς.

Γλώσσα. Πάντες οί κάτοικοι Χριστιανοί και Μωαμεθανοί ὁμιλοῦσι τὴν Ἑλληνικὴν ἣτις εἶναι ἐπίσημος γλῶσσα ἀπὸ τοῦ 1878.

Προϋπολογισμός. Τὰ Ἔσοδα τῆς Κρητικῆς Πολιτείας ἀνέρχονται εἰς 1,241,526 καὶ τὰ Ἔξοδα 3,808,129. Τὸ δὲ Δημοσίον χρέος εἶναι 4,000.000.

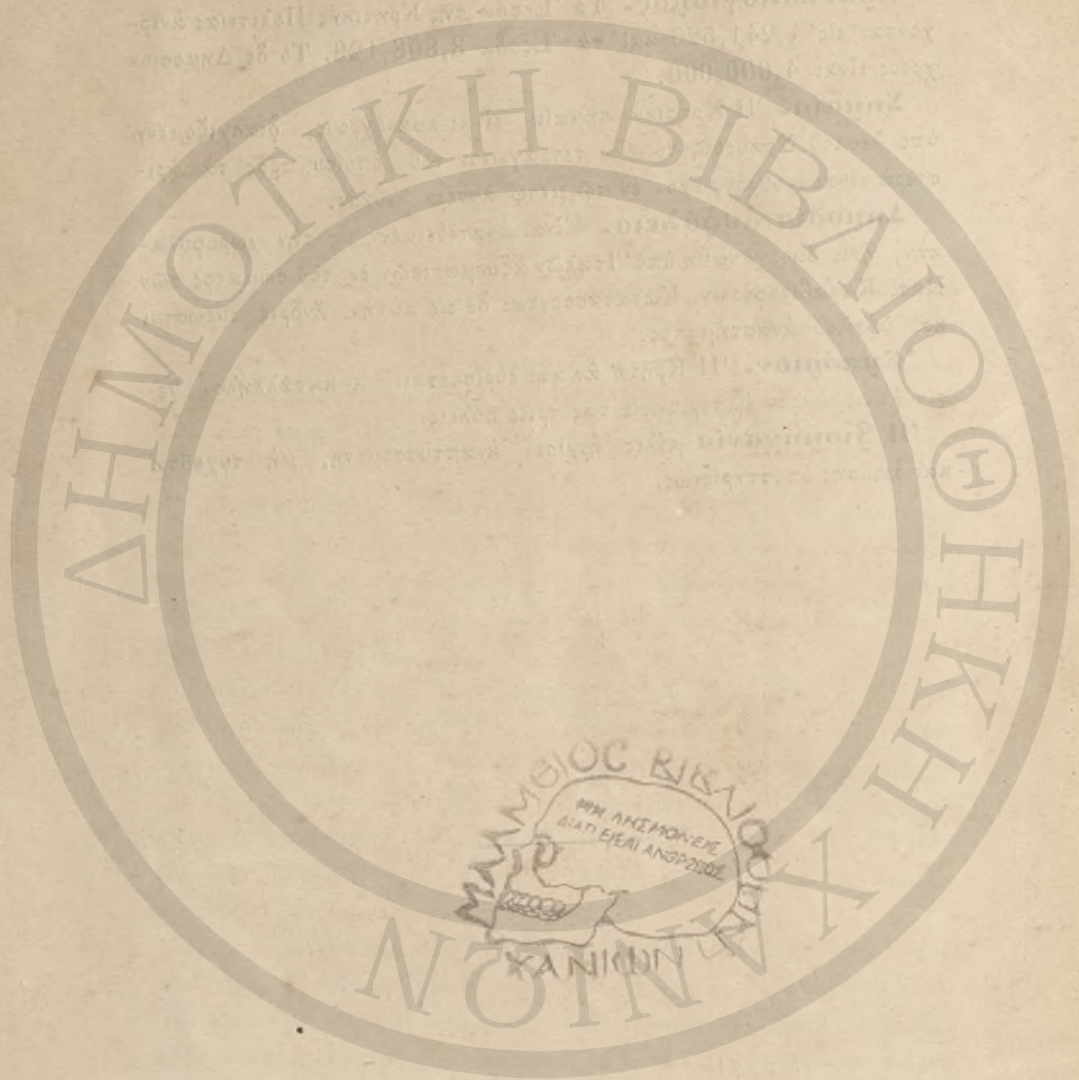
Σημαία. Ἡ Κρητικὴ σημαία εἶναι κυανόχρους, διασχίζομένη ὑπὸ λευκοῦ Σταυροῦ, τὸ ἄνω τετράγωνον τοῦ ὁποίου πρὸς τὰ ἀριστερὰ εἶναι ἐρυθρὸν, ἔχον ἐν τῷ μέσῳ ἀστέρα λευκόν.

Δημοσία ἀσφάλεια. Εἶναι ἀνατεθειμένη εἰς τὴν χωροφυλακὴν, ἣτις διοργανώθη ὑπὸ Ἰταλῶν ἀξιωματικῶν ἐν τοῦ σώματος τῶν Βασ. Καρραβινοφόρων. Κατατάσσονται δὲ εἰς αὐτὴν ἄνδρες εὐρωστοὶ καὶ ὑψηλοῦ ἀναστήματος.

Ἐμπόριον. Ἡ Κρήτη ἂν καὶ εὕρισκεται εἰς κατὰλληλον θέσιν ἀσχεῖ μικρὸν ἐμπόριον εἰς τὰς τρεῖς πόλεις.

Ἡ βιομηχανία μόλις ἤρχισεν ἀναπτυσσομένη, μὴ τυχοῦσα καὶ δεούσης ὑποστηρίξεως.

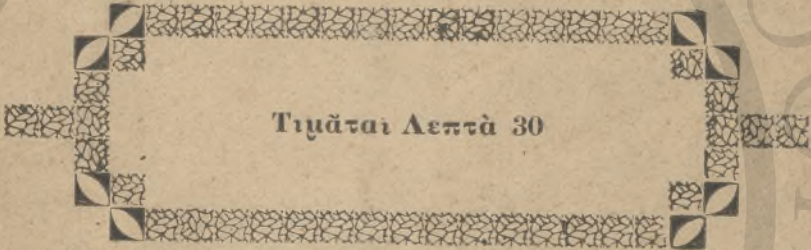

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΧΑΝΙΩΝ

Τιμᾶται Λεπτὰ 30

